رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

العَقِيدَةُ الصَّحِيْحَةُ وَمَا يُضَادُّهَا

ديفهي

ދިވެހި

ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާއި އޭގެ ދިކޮޅުވާ ކަންކަން

ލިޔުއްވީ: ސަމާޙަތުއް-ޝައިޚު:
އަބްދުލް ޢަޒީޒު ބްނު އަބްދުﷲ ބްނު ބާޒު

العَقِيدَةُ الصَّحِيْحَةُ وَمَا يُضَادُّهَا

ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާއި އެއާ ދެކޮޅުވާ ކަންކަން

لِسَمَاحَةِ الشَّيْخِ العَلَّامَةِ
عَبْدِ العَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَازٍ
رَحِمَهُ اللهُ

ލިޔުއްވީ: ސަމާޙަތުއް-ޝައިޚު:
ޢަބްދުލް ޢަޒީޒު ބްނު ޢަބްދު الله ބްނު ބާޒު

بِسْمِ اللهِ الرَّحمَنِ الرَّحِيمِ

ފުރަތަމަ ދިރާސާ

ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާއި އެއާ ދިކޮޅުވާ ކަންކަން

ޙަމްދުކުރީ އެއްކައުވަންތަ ﷲ އަށެވެ. ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ހުށި އެކަލޭގެފާނަށާއި އެހެން ނަބިއްޔުން ހުރިހާ ބޭކަލުންނަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންނާއި އަސްޙާބުބޭކަލުންނަށެވެ.

އެއަށްފަހު ދަންނަވަމެވެ: ފަހެ ޞައްޙަ ޢަޤީދާއަކީ އިސްލާމްދީނުގެ އަސްލުތަކުގެތެރޭގައި އަދި މިއުޅުމުގެ އަސާސްތަކުގައި ވިހިނދު؛ މި މައްސަލައަކީ ވާހަކަދެއްކުމަށް، އަދި މިކަން ބަޔާންކޮށް ސާފުކޮށްދިނުމުގައި ގިނަ ބައެއް ދިރިއުޅުމުގެ ކަންކަމުގައި އަރައިގަންނަމުން ދެއެވެ.

އަދި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުން އެނގިގެންވާގޮތުގައި: ޢަމަލުތަކާއި ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާ ގުޅިފައިވާކަން ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާއި އަދިއްސަލާމަތުކުރަމެވެ. ދަންނަވާނީ، ޢަޤީދާ ޞައްޙަޢަޤީދާގެން ނުވަތަ؛ އެއިން ފަދައިގެން އަންނަ ޢަމަލުތަކާއި ޞައްޙަ ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވާ ފަދައިންނެވެ:

﴿...وَمَن يَكۡفُرۡ بِٱلۡإِيمَٰنِ فَقَدۡ حَبِطَ عَمَلُهُۥ وَهُوَ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ﴾

(...އަދި އީމާންކަމަށް ކާފަރުވާމީހާ، ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާގެ ޢަމަލު ބާޠިލުވެގެންވެއެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި އޭނާވާނީ ގެއްލުންވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ.) [އަލްމާއިދާ: 5].

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަހީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَلَقَدْ أُوحِىَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾﴾

(ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށާއި، ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ ރަސޫލުންނަށް ވަހީ ކުރެއްވުނެވެ: ކަލޭގެފާނު ޝިރުކު ކުރައްވައިފިނަމަ، ކަލޭގެފާނުގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލު ވެއްޖައިސްކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި އޭރުން ކަލޭގެފާނު ވާނީ ގެއްލިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.)

[އައްޒުމަރު: 65]

މި މާނައިގައިވާ އާޔަތްތައް ގިނަވެގެންވެއެވެ. ﷲ ތަޢާލާގެ ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތާއި، އެކަލާނގެ އަމާނާތްތެރި ރަސޫލާ -އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބުގެ ޙަޟްރަތުން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ޞަލަވާތާއި ސަލާމްލުއްބެވެ- އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތް ތަފްސީރުކޮށްދެއްވައި؛ ޞައްޙަ ޢަޤީދާ ޚުލާޞާވެގެންވަނީ ހަ ކަމެއްގައިކަމެވެ. އެއީ: ﷲ އަށް އީމާންވުމާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށް، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް، އާޚިރަތް ދުވަހަށް، ޤަޟާޤަދަރަށް -އޭގެ ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށްވެސް- އީމާންވުމެވެ. މި ހަ ކަމަކީ: ﷲ ގެ ޢިއްޒަތްތެރިވެގެންވާ ފޮތް އެކަންކަމާއެކު ބާވައިލެއްވުނު، އަދި ﷲ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު عليه الصلاة والسلام އެކަންކަމާއެކު ފޮނުއްވި ޞައްޙަ ޢަޤީދާގެ އަސާސްތަކެވެ.

ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައި، މި ހަ އަސާސްގެ މައްޗަށް

ދަލީލުތައް ގިނަގުނަކޮން އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި މިސާލަކަށް އަންނަނިވި ދަލީލުތައްވެއެވެ:

ފުރަތަމައަށް: ޤުރްއާނުންވާ ދަލީލުތައް. އޭގެ ތެރޭގައި ﷲ ޖައްލަ ވަޢައްޒަގެ މި ބަސްފުޅުވެއެވެ:

﴿لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾

(ހެޔޮކަމަކީ (ހަމައެކަނި) އިރުމަތީ ފަރާތަށް ނުވަތަ ހުޅަނގު ފަރާތަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތައް ކުރިމަތި ކުރުމެއް ނޫނެވެ. އެހެނެއްކަމަކު (ހުރިހާ) ހެޔޮކަމެއްވެސް ވާހުރީ، ﷲ އަށާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށާއި މަލާއިކަތުންނަށާއި (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކަށާއި ނަބިއްޔުންނަށް އީމާންވި މީހާގެ ކިބައިގައެވެ...) [އަލްބަޤަރާ: 177]

އަދި ކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦ...﴾

(ރަސޫލާއަށް، އެކަލޭގެފާނުގެ ރަބްބުގެ ހަޟްރަތުން ބާވައިލެއްވި (ފޮތަށް) އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލާއާއި މުއުމިނުން އީމާންވިއެވެ. އެ އެންމެން، ﷲ އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކާއި ފޮނުއްވި ރަސޫލުންނަށް އީމާންވެއެވެ. (އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ.) ތިމަންމެން، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކާމެދު ތަފާތެއް ނުކުރަމެވެ...) [އަލްބަޤަރާ: 285]

އަދި އެކަލާނގެ މި ބަސްފުޅުގެވެ:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِى نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَٱلْكِتَـٰبِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِن قَبْلُ ۚ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ وَمَلَـٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَـٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾﴾

(އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ﷲ އަށާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތަށާއި، އަދި ކުރިން ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާށެވެ. (އީމާންކަމުގައި ދެމިތިބޭށެވެ!) އަދި، ﷲ އަށާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށާއި، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށް ކާފިރުވާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ދެން، އޭނާ ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން މަގުފުރެދިއްޖެކަން ކަށަވަރެވެ.) [އައްނިސާއު: 136]

އަދި އެކަލާނގެ މި ބަސްފުޅުގެވެ:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَـٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾﴾

(ހަމަކަށަވަރުން އުޑާއި، ބިމުގައި ވާހާކަމެއް، ﷲ ދަންނަވޮޑިގެންވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަންތައްވަނީ، ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަންތަކަކީ، ﷲ އަށް ދާދި ފަސޭހަކަމެކެވެ.) [އަލްޙައްޖު: 70]

ދެވަނައަށް: ސުންނަތުންވާ ދަލީލުތަކުން: އާދޭ ތިރީގައި މުސްލިމު އެކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙީޙުގައި ރިވާކުރައްވާފައިވާ މަޝްހޫރު ޙަދީޘް ޖިބްރީލުގައެވެ.

އެދި، ޖިބްރީލު عليه السلام، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން އީމާންކަމާމެދު ސުވާލުކުރެއްވި ކަމަށް، އަމީރުލް މުއުމިނީން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްގައި. ދެން، ޖިބްރީލުގެފާނަށް އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«الإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَاليَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

“އީމާންކަމަކީ الله އަށާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނާއި، އާޚިރަތް ދުވަހަށް ތިބާ އީމާންވުމާއި، ޤަޟާޤަދަރަށް -އޭގެ ހެޔޮކަމާއި ނުބައި މިންވަރަށްވެސް- އީމާންވުމެވެ."[1] މި ޙަދީޘްގެވެ. އަދި ދެ ޝައިޚުން (ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް) -ރަޙިމަހުމައްލާހު- އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން އެ ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވިއެވެ.

މި ހަ އަސްލުން، ކަލިމާ ބަހައިގެންވާ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި: الله ބަދްޢަ ވަޙްދަހޫގެ ބަހުސްކުރުމަކީ، އަދި އެންމެހާ ދާން އޮތޯޅަން (އާޚިރަތުގެ) ކަންތަކާއި، އަދި އެއިން ނިސްބަތް الله ބަދްޢަ ވަޙްދަހޫގެ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ ޚަބަރުދެއްވާފައިވާ އެއިބަގެ ކަންތަކުން، މުސްލިމު މީހާ ޤަބޫލުކުރަން އިޖްތިހާދުކުރަން އަދި އީމާންވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަންތައް ހިމެނެއެވެ.

މި ހަ އަސްލު ބަޔާންކުރަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ:

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ މުސްލިމް، ނަންބަރު 8 ގައެވެ.

ފުރަތަމަ އަސްލު: ﷲ ތަޢާލާއަށް އީމާންވުން

އޭގައި އެތަކެއް ކަމެއް ހިމެނެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި: އެކަލާނގެއީ އެހެން ހުރިހާ ފަރާތްތައް ފިޔަވައި އަޅުކަން ޙައްޤުވެގެންވާ އިލާހުކަމުގައި އީމާންވުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުން އުފެއްދެވި ފަރާތަކީ އެކަލާނގެ ކަމުގައިވުމާއި، އަދި އެމީހުންނަށް އިޙްސާންތެރިވެ ވޮޑިގެންނަވާ، އެމީހުންގެ ރިޒްޤުތައް ދެއްވާ، އެމީހުންގެ ސިއްރާއި ފާޅު ދަންނަވޮޑިގެންނަވާ، އެމީހުންގެ ތެރެއިން ކިޔަމަންވި މީހުންނަށް ޘަވާބުދެއްވާ އަދި އުރެދޭ މީހުންނަށް ޢުޤޫބާތްދެއްވުމަށް ކުޅަދުންވަންތަވެގެން އިލާހުކަމުގައި އެ އިލާހުވުމުންނެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ އިންސާނުންނާއި ޖިންނުން އުފެއްދެވީ މި އަޅުކަންކުރުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެކަމަކަށް އެމީހުންނަށް އަމުރުވެސް ކުރެއްވިއެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿وَمَا خَلَقۡتُ ٱلۡجِنَّ وَٱلۡإِنسَ إِلَّا لِيَعۡبُدُونِ (٥٦) مَآ أُرِيدُ مِنۡهُم مِّن رِّزۡقٖ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطۡعِمُونِ (٥٧) إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلۡقُوَّةِ ٱلۡمَتِينُ (٥٨)﴾

"ތިމަންއިލާހު ޖިންނުންނާއި އިންސީން ތިމަންއިލާހަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި މެނުވީ ނުއުފައްދަވަމެވެ.

އެމީހުންގެ ކިބައިން ތިމަންއިލާހު ރިޒްޤަކަށް އެދިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވަމެވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އެދިވޮޑިއެއް ނުގަންނަވަމެވެ.

(ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ އީ، ގިނަގިނައިން ރިޒްޤުދެއްވާ، ބާރުގެ ވެރި، ގަދަފަދަވަންތަ އިލާހެވެ.) [އައްޛާރިޔާތު: 56- 58]

އަދިވެސް الله ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمۡ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ٢١ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ فِرَٰشٗا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءٗ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقٗا لَّكُمۡۖ فَلَا تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادٗا وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٢٢﴾

(އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީންވި މީހުން އުފެއްދެވި ރައްބަށް ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ކުރާށެވެ! (އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ތަޤްވާވެރިވުމަށްޓަކައެވެ.

އެއިލާހީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ތަންމައްޗެއް ކަމުގައި ބިން ހެއްދެވި، ބިނާއެއްކަމުގައި އުޑު ހެއްދެވި، އުޑުން (ވާރޭ) ފެން ވައްސަވައި އަދި އޭގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ރިޒުޤުގެ ގޮތުގައި މޭވާގެ ބާވަތްތައް ނެރުއްވި އިލާހެވެ. ފަހެ (الله ފިޔަވައި ޚަލްޤުކުރައްވާ އެހެން ޙަރީފެއް ނުވާކަން) ތިޔަބައިމީހުން ދަނެތިބެ ހުރެ، الله އާ އެކު އެހެން ޙަރީފުންނާއި ބައިވެރިކޮށް، ޝަރީކު ނުކުރާށެވެ.) [އަލްބަޤަރާ: 21-22]

އަދި الله ރަސޫލުން ފޮނުއްވާ، ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވީއެވެ. އެއީ މި ޝަރްޢު ބަޔާންކުރައްވާ، އަދި އެއާ އިދިކޮޅުވާ ކަންކަމުގެ އިންޒާރުދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِى كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ...﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޮންމެ އުއްމަތެއްގައި ރަސޫލަކު ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި،

ޠާޣޫތުންނާ އެއްކިބާވުމަށް އަންގަވުމަށެވެ...) [އައްނަޙްލް: 36]

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ٢٥﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންއިލާހު މެނުވީ (ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވެވޭ) އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އެބޭކަލުންނަށް ވަޙީކުރެއްވުމާ އެއްވެސް ރަސޫލަކު، ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިންވެސް ތިމަންއިލާހު ނުފޮނުއްވަމެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (ހަމައެކަނި) ތިމަންއިލާހަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ!)

[އަލްއަންބިޔާއު: 25]

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ޙައްޖަ ވަޤްއަޔަ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ١ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ٢﴾

(ا ل ر .(މިއީ) ފޮތެކެވެ. އެ ފޮތުގެ އާޔަތްތައް ފުރިހަމަކުރެވި، ދެން ބަޔާންކޮށްދެވި، ހަބަރު ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ ފަރާތުގެ ޙަޟްރަތުން ތަފްޞީލުކުރެވިފައިވެއެވެ.

(އަދި) ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް މެނުވީ، އަޅުކަން ނުކުރުމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނީ، އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިންޒާރުދޭ އަދި ހެޔޮ ޚަބަރުދޭ މީހެކެވެ.)

[ހޫދު: 2-1]

މި އާޔަތުގެ ބަޔާނަކީ: އަޅުކަމުން އެއިން އަޅުކަންތަކާ ހުރިހާ ކަމުގައި ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެއްކައުވަންތަކުރުމެވެ. އަދި

ދުޢާކުރުމާއި، ބިރުވެތިވުމާއި، (ރަޣްބަތާއި ދުއްސޮވުމަން އެދި) އުއްމީދުކުރުމާއި، ނަމާދާއި، ރުކޫޢާއި، ޚުޝޫޢުން ކަތިލުމާއި، ނަދުރު ބުނުމާއި، އިސްތިޢާނަތް އެދުމާއި، އަޅުކަމުގެ ވައްތަރުތަކެއް، އެކަލާނގެއަށް ބާރުނަބަ ނިކަމެތިވުމުގެ ގޮތުން، އަދި އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތް އެދުނު، އަދި އެކަލާނގެ އުޅޭގޮތަށް ބަލަހައްޓަން ބާރުގަދަ. އެއީ އެކަލާނގެއާ ގުޅިފައިވާ ކަންކަން ހުރިހާކަމެއް، އެކަލާނގެ މަތިވެރިކަމާއި ޝަރަފުވެރިކަމަށް ނިކަމެތިވުމާއި ކެތްކަމެވެ.

ޔާރަބީ ޝުރުއްނާދިދު ވިސްނާ ދިކުރާނެ މިހާރަކަން؛ ދުނިޔޭގެ ރަހުމަތް އެ ގޮތުގެ ބާރުބައި ބާރުގަދަ ތިބި މަތިވެރިވެގެން އަނާނާ ދެކޮއްލަވާ ކަމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ސުބުޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅު ދަލީލުކޮށްދެއެވެ:

﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۝٢ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ مَا نَعۡبُدُهُمۡ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡ فِي مَا هُمۡ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي مَنۡ هُوَ كَٰذِبٞ كَفَّارٞ ۝٣﴾

(ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވީ ޙައްޤާއެކުއެވެ. ފަހެ ﷲ އަށް ދީން ޚާލިޞުކުރައްވައި، ކަލޭގެފާނު އެ އިލާހަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ.

(ދަންނާށެވެ. ޚާލިޞު ދީނާ ވަނީ ﷲ އަށެވެ. އަދި އެ އިލާހު ފިޔަވައި އެހެން ވަލީންތަކެއް ނަގައިގަތް މީހުން (ބުނެތެވެ:) ﷲ ގެ ޤުރުބަށް ތިމަންމެން ކައިރިކޮށްދިނުމަށް މެނުވީ، ތިމަންމެން އެ ތަކެތީގެ (އެބަހީ: ބުދުތަކަށް) އަޅުކަމެއް ނުކުރަމުއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ މީހުން

އެކަމާމެދު ޚިލާފުވެގެން އުޅުނުކަންތަކާ ދޭތެރޭގައި ﷲ، އެ މީހުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމް ކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހަދާ ކާފަރުވުން ބޮޑު މީހަކަށް ﷲ ތެދުމަގެއް ނުދައްކަވާނެއެވެ.) [އައްޒުމަރު: 3-2]

އަދި އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައި:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ...﴾

(އެކަލާނގެއަށް މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރައްބު ނިޔާ ކަނޑައެޅުއްވާ އެންގެވިއެވެ...) [އަލްއިސްރާއު: 23]

އަދި އެކަލާނގެ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ މިބަސްފުޅުގައި:

﴿فَٱدۡعُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡكَٰفِرُونَ ١٤﴾

(ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދީން ޚާލިޞްކުރާ ﷲ އަށް ދުޢާކުރާށެވެ. ކާފިރުން ކިތަންމެ ނުރުހުނުކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.) [ޣާފިރު: 14]

މިފަދައިންގެ ނަބަވީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؛ މި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ފެންނާނެއެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި: ދެ ޞަޙީޙުގައި މުޢާޛު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ރިވާކުރެވިގެންވާ ބަސްފުޅުވެއެވެ:

«حَقُّ اللهِ عَلَى العِبَادِ أَن يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا».

"އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ﷲ ގެ ޙައްޤުތަކީ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން

އަޅުކަންކޮށް، އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރުމެވެ."[1]

الله އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރެއަށް: އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ ވާޖިބުކުރައްވާ، އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވި: އިސްލާމްކަމުގެ ފާޅުވެގެންވާ ފަސް ރުކުންވެސް ވަދެއެވެ.

އެއީ: الله ފިޔަވައި ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި، މުޙައްމަދުގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމާއި، ޒަކާތް ދިނުމާއި، ރަމަޟާންމަހު ރޯދަ ހިފުމާއި، الله ގެ ޙުރުމަތްތެރިވެގެންވާ ގެފުޅަށް ދިޔުމަށް ކުޅަދުންވާ މީހާ އެ ގެފުޅަށް ޙައްޖުވުމާއި، އެނޫންވެސް ފާޅުވެގެންވާ ޝަރުޢުގައި އައިސްފައިވާ ފަރުޟުތަކެވެ.

މި ރުކުންތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މުހިއްމު އަދި އެންމެ މަތިވެރި ރުކުނަކީ: لا إله إلا الله އާއި محمد رسول الله އަށް ހެކިވުމެވެ. މި ހެކިވުން ސިފަކުރަނީ: އަޅުކަން الله އަށް އެކަނި ޚާއްޞަކޮށްގެން، އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކުން ނަފީކުރުމެވެ. لا إله إلا الله ގެ މާނައަކީ މިއެވެ. އެ ގޮތުން އެ ކަލިމައިގެ މާނައަކީ -އިލްމުވެރިން رحمهم الله - ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިން: الله މެނުވީ ޙައްޤުން އަޅުކަމަށް ޙައްޤުވާ ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ - އިންސާނުން ނުވަތަ މަލާއިކަތުން ނުވަތަ އެނޫން އެއްޗެހިން- ފަދަ އެއީ ބާޠިލުގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ ފަރާތްތަކެވެ. ޙައްޤުގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ ފަރާތަކީ ހަމައެކަނި الله ތަޢާލާއެވެ. އެކަލާނގެއާ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަގުލުކުރެއްވީ އިމާމު ބުޚާރީ، ނަންބަރު 2856 ގައި، އަދި މުސްލިމު، ނަންބަރު 30 ގައެވެ.

އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ...﴾

(އެގޮތަކީ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އީ، ޙައްޤުވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ އިލާހު ފިޔަވާ، އެމީހުން ދުޢާކުރާ ތަކެއްޗަކީ، އެއީ ބާޠިލު ތަކެއްޗެވެ...) [އަލްޙައްޖު: 62]

ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އިންސީންނާއި ޖިންނީން އުފެއްދެވީ މި އަސާސީ އަޞްލަށްޓަކައި ކަމާއި، އެކަމަށް އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެއްވިކަމާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުން އެކަމާގެން ފޮނުއްވާ، އެކަމާގެން އެކަލާނގެ ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވިކަން އިސްވެ ބަޔާންވެއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން އަޅާގެ މައްޗަށް ވަނީ ޢަސަރަޔަން އެކަލާކުގެ ވިސްނާ، ދީނައިން އެކަލާކުގެ ތެދުއެއްބަސްކުރާ ފިކުރުކުރުމެވެ. އެއީ ދީނަ ދުސްތޫރުން މި އަސްބާތުކުރު ފެއްޅިފެއިވާ ބޭބެއްޖެހޭ ޝަރީޢަތަކަން އާކާއިން ސާރުވޭނިޔުރުކާ އެހެންޖެސް އެޙީރުއޮޅާ ﷲ އާލާ އެހެން ފެއްބޭރުކަން އަދުއްޔާއިލާކާ، އެކަލާނގެ ބޭރުދޭއާހެއް ދެކެން އެކަލާނގެ ރަސްކަލާކަން އަސްޙާބުތަކާގެ އެކަށޭނޭ. ﷲ ގެ ޒަމާނީގެ ދަސްކުރަމުންނެވެ.

އަދިވެސް ހުސްބާރުގެވަންތަ ﷲ އަށް އިޚްލާޞްވުމުގެ ބޮޑުކަމައި: އެކަލާނގެއީ ޚާލިޤު އުފެއްދެވީ، ކަނޑަކަން ހިތްގަވާ، އަދި އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ އަރިދޭތެރޭގައިވާ ކަންކަމަށް އެކަލާނގެ އިލާހުކަމާއި

ޤުދުރަތްފުޅުން އެމީހުންގެ މެދުގައި ކަންކަން ކުރައްވާ އިލާހުކަމަށާއި، އަދި އެކަލާނގެއީ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގެ މިލްކުވެރި [illegible]، ހުރިހާ [illegible] އުފެއްދެވި ޚާލިޤުކަމަށް އީމާންވުންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ [illegible] [illegible] ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލުން ފޮނުއްވާ، ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ އަޙުވާލު އިސްލާޙުކުރުމަށާއި، އަދި މިހާރާއި ކުރިއަށް އޮތްތާގައި (އެބަހީ: ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައިވެސް) އެމީހުންނަށް ނަޖާތާއި ހެޔޮރަނގަޅުކަން އޮތް ކަންކަމަށް ދަޢުވަތުދިނުމަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫއަށް އެއިން އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެއްވެސް ބައިވެރިއަކު ނުވެއެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަހީކުރައްވިއެވެ:

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ ٦٢﴾

(ﷲ އީ، ހުރިހާއެއްޗެއް ހައްދަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ހަވާލުވެވޭނެ ވަކީލުކަމުގައިވާ އިލާހެވެ.)

[އައްޒުމަރު: 62]

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަހީކުރައްވިއެވެ:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ٥٤﴾

(ހަގީގަތުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއީ، ހ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާ ﷲ އެވެ. އެއަށްފަހު، އެކަލާނގެ

ޢަރްޝުގެ މައްޗަށް އަރާވޮޑިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރޭގަނޑު ދުވާލު ފޮރުއްވާލައްވައެވެ. (އެއިން ކޮންމެ އެއްޗެއް) އަވަސްކަމާއެކު (އަނެއްބައި) ހޯދައިގަނެއެވެ. އަދި އިރާއި، ހަނދާއި، ތަރިތައް ވަނީ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން ކިޔަމަން ކުރައްވާ ޚިދުމަތްތެރި ކުރައްވައިގެންނެވެ. ދަންނާށެވެ! ހައްދެވުމާއި އަމުރުކުރެއްވުން ވަނީ، އެކަލާނގެއަށެވެ. ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބު ﷲ މަތިވެރިވެ ވޮޑިގެންނެވެ.) [އަލްއަޢުރާފު: 54]

އަދިވެސް ﷲ ތަޢާލާއަށް އީމާންވުމުގެ ތެރޭގައި: އެކަލާނގެ އަގުހުރި ފޮތުގައި، އަދި އެކަލާނގެ އަމާނާތްތެރި ރަސޫލާގެ އަރިހުން ޘާބިތުވެފައިވާ، އެކަލާނގެ ރިވެތިވެގެންވާ ނަންފުޅުތަކާއި މަތިވެރިވެގެންވާ ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ އެއްވެސް ބަދަލެއްކޮށް ތަޙުރީފުކުރުމެއްނެތި، އަދި އިންކާރުކޮށް ނަފީކުރުމެއްނެތި، އަދި ވައްތަރާއި (އެ ސިފަފުޅުތައް ވަނީ) ކިހިނެއްކަން ބަޔާންކުރުމެއްނެތި، އަދި މިސާލުދަކާ އެއްގޮތްކުރުމެއް ނެތިއެވެ.

﴿...لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ﴾

(އެކަލާނގެއާ އެއްގޮތް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، ބޮޑަށް އައްސަވާވޮޑިގަންނަވާ، ބޮޑަށް ބައްލަވާވޮޑިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ.) [އައްޝޫރާ: 11]

އެގޮތުން ގޮތްތަކާ ބަޔާންކުރައްވާ ސިފަފުޅުތަކުގެ ތެރެއިން، އެ ސިފަފުޅުތައް އަލްއިސްތިވާ ގޮތަށް ހިނގުން (އެބަހީ: އެގޮތް ތަބާވުމަކަށް) ވާޞިލުވައެވެ. އެއީ އެއިން ކަނޑައަޅާ މަތިވެރި މާނަތަކުގައެވެ: ﷲ

ޢައްޒަ ވަޖައްލައަށް ތިބިވޮޑިގެންވާ ޞިފަކުރުމަކަށް އީމާންވުން އެކަށީއެވެ. އެކަލާނގެ ޞިފަކުރުމުން އެއްވެސް ކަމެއްގައި އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤުންނާ ވަރުގަދަކުރެވިގެން ނެތީ، އެ ހިފަހައްޓަވާ އެކަލާނގެ ބަރާބަރު އަނެއް އެކަށީގެންވާ ގޮތަކުން ހިތްވަރުކުރުން ވާޖިބުވާނެކަމެވެ. އެކަލާނގެއެވެ. އަދިވެސް އެކަލާނގެ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿فَلَا تَضْرِبُواْ لِلَّهِ ٱلْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝٧٤﴾

(ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއްވެސް އެއްޗެއް الله އާ އެއްފަދަކޮށް މިސާލު ނުޖަހާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.) [އައްނަޙްލު: 74]

الله ތަޢާލާގެ އިސްމުތަކާއި ޞިފަތްތަކުގައި، الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުންނާއި، އެބޭކަލުންނަށް ތާބިޢީންނާއި ތަބާވި އަށް ސަލަފުންގެ މަޒްހަބަކީ އަޑިޔާރުވެފައިވާ ބަސްތަކެވެ. އަދި އެއީ އިމާމު އަބޫ ޙަނީފާ ސަލަފުންގެ މަޒްހަބެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރެއްވި "އަލްފިޤުހުލްއަކްބަރު" ގައި ޙަވާލާދީގެން އަޞްޙާބުން އަދި ސަލަފުންގެ ޢަޤީދާގައި ބުނެވިފައިވާ ގޮތުގައި ކުރިއަށްގެންދިޔައެވެ. އަދި (މި އަޅުގަނޑު) އެންމެންވެސް، އިއްތިފާޤު ވެވަޑައިގެންނެވި ޢަޤީދާ، އިއްތިފާޤުން ވަޑައިގެން ނުވެއެވެ.

އަލްއާޖުއްރީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: (ސިފަކުރުމުގެ ޢަޤީދާގައި ޙައްޤު ވެރިންނަކީ، އެއީ މުޙައްމަދުގެ ޢިލްމުވެރިން ސުންނަތަށް ތަބާވާ އަދި އަޙްލުއްސުންނަ

ވިދާޅުވިއެވެ: "އެ އައިސްފައިވާ ގޮތަށް ގެންދާށެވެ.)[١]

އަދިވެސް އަލްއައުޒާޢީ رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: "ތާބިޢީ ބޭކަލުން ބައިބޯކޮން ގިނަވެގެންވީ ވަޤުތުގައި އަހަރުމެން ބުނަމުން ދިޔައީމެވެ: ހަމަކަށަވަރުން الله ސުބްޙާނަހޫ ވޮޑިގެންވަނީ އެކަލާނގެ ޢަރްޝުގެ މަތީގައެވެ. އަދި ސުންނަތުގައި އައިސްފައިވާ (الله ތަޢާލާގެ) ސިފަފުޅުތަކަށް އަހަރުމެން އީމާންވަމުއެވެ."[٢]

އަދި އަލްވަލީދު ބިން މުސްލިމް رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ: (މާލިކުއާއި، އަލްއައުޒާޢީ އާއި، އައްލައިޘު ބިން ސަޢުދު އާއި، ސުފްޔާނުއް ޘައުރީ رحمهم الله ގެ އަރިހުން، ސިފަފުޅުތަކުގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ ޚަބަރުތަކާމެދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ދެން އެހުރިހާ ބޭކަލުންވެސް ވިދާޅުވިއެވެ: އެ ޚަބަރުތައް އައިސްފައިވާ ގޮތަށް، ގޮތް [illegible] ހިންގާށެވެ. (އުބައި: އެގޮތަށް ޤަބޫލުކުރާށެވެ.)[٣]

---

[1] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ، އައްލާލަކާއީ، ޝަރަޙު އުޞޫލު އިޢުތިޤާދުގައި، ނަންބަރު 735 ގައެވެ. އަދި އިބްނު އަބްދުލް ބައްރު، ޖާމިޢު ބަޔާނު އިލްމި ވަފަޟްލިހީގެ ނަންބަރު 1801 ގައެވެ. އެކަމަކު އޭގެ "ސިފަފުޅުގެ އާޔަތްތަކާގެ" ދުރުގެ ބަދަލުގައި، "ސިފަފުޅުގެ ޙަދީޘްތަކާ" ވާ ގޮތަށެވެ. އަދި އެ ދުރުގެ ގައިވެސް: "މި ޙަދީޘްތައް އައިސްފައިވާ ގޮތަށް ބިނާކޮށްގެން ރިވާކުރާށެވެ. އަދި އެކަމާމެދު މުނާޤަޝާކުރުން ބަހައްޓަވާށެވެ."

[2] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ އަލްބައިހަޤީ، އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގެ، ނަންބަރު 865 ގައެވެ. އަދި އިބްނު ތައިމިއްޔާ، އަލްފަތާވާ އަލްކުބްރާގެ ބ: 269 ގައި އެ ރިވާޔަތުގެ ސަނަދު ޞައްޙަކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އައްޒަހަބީ، އަލްޢަރްޝްގައި (2/ 223) ގައި އެއާމެދު ވިދާޅުވިއެވެ: އެ އަޘަރު ރިވާކުރި ބޭކަލުންނަކީ ޘިޤަތްތެރި އިމާމުންނެވެ.

[3] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ، އައްލާލަކާއީ، ޝަރަޙު އުޞޫލު އިޢުތިޤާދުގައި، ނަންބަރު 930 ގައެވެ. އަދި އަލްބައިހަޤީ، އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގައި، ނަންބަރު 955 ގައެވެ.

އަދި މާލިކުގެ ޝައިޚު ކަމުގައިވާ: ރަބީޢާ ބިން އަބީ ޢަބްދިއްރަޙްމާން رحمهما الله ގެ އަރިހުން އިސްތިވާވެވޮޑިގަތުން ސުވާލުކުރެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އިސްތިވާވުން (ﷲ ޢަރްޝުގެ މައްޗަށް އަރާވަޑައިގަތުން) އެއީ ނޭނގޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި އޭގެ ކައިފިއްޔަތު ވިސްނިގެން ނުވެއެވެ. ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުންވަނީ ރިސާލަތެވެ. އަދި ރަސޫލާގެ މައްޗަށްވަނީ ބަޔާންވެގެންވާ ފޯރުކޮށްދެއްވުމެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ މައްޗަށްވަނީ ތެދުކުރުމެވެ."[1] އަދި އިމާމް މާލިކު رحمه الله ގެ އަރިހުން އެކަމާމެދު ސުވާލުކުރެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: (އިސްތިވާވެވޮޑިގަތުން (ﷲ ޢަރްޝުގެ މައްޗަށް އަރާވަޑައިގަތުން) ވަކި ނޭނގޭކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި އޭގެ ކައިފިއްޔަތު (ވައްތަރާއި ގޮތް) އެނގިގެން ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އީމާންވުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. އަދި އެކަމާމެދު (ކައިފިއްޔަތާމެދު) ސުވާލުކުރުމަކީ ބިދުޢަތެކެވެ.) ދެން ސުވާލުކުރި މީހާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭ ބިދުޢަތީ ނުބައި މީހެއްކަމުގައި ނޫނީ އަހަރެންނަކަށް ނުފެނެއެވެ!" ދެން އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވާ އޭނާ ނެރުއްވިއެވެ.[2] އުންމުލް މުއުމިނީން އުންމު ސަލަމާ رضي الله عنها ގެ

---

[1] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ، އައްލާލަކާއީ، ޝަރަހު އުޞޫލު އިޢުތިޤާދުގައި، ނަންބަރު 665 ގައެވެ. އަދި އަލްބައިހަޤީ، އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގައި، ނަންބަރު 868 ގައެވެ.

[2] މި ރިވާޔަތް ނަޤުލުކުރީ، އައްލާލަކާއީ، ޝަރަހު އުޞޫލު އިޢުތިޤާދުގައި، ނަންބަރު 664 ގައި، އަދި އަބޫ ނުޢައިމު، ޙިލްޔަތުލް އައުލިޔާ (6 / 325) ގައި، އަދި އަލްބައިހަޤީ، އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގައި، ނަންބަރު 867 ގައެވެ.

އަރިހުން ވެސް މި މާނައިގެ ބަހެއް ރިވާކުރެވެނެއެވެ.[1]

އަދި އިމާމް އަބޫ ޢަބްދިއް ރަޙްމާނު ބްނުލް މުބާރަކު رحمة الله عليه ވިދާޅުވިއެވެ: "އަހަރުމެންގެ ވެރި ރައްބު ސުބްޙާނަހޫ، އަހަރުމެންނަށް އެނގިގެންވަނީ އެކަލާނގެ އުޑުތަކުގެ މަތީގައި، އެކަލާނގެ ޢަރްޝުގެ މަތީގައި، އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުންނާ ވަކިވެވޮޑިގެންވާ ކަމުގައިއެވެ."[2]

މި ބާބުގައި، އިމާމުން ދައްކަވާފައިވާ ވާހަކަފުޅުތައް ވަރަށްވެސް ގިނަވެގެންވެއެވެ. އެ ހުރިހާ ބަސްފުޅުތަކެއް މި ދަރުސްގައި ނުގެނެވުނެއެވެ. އޭގެ ގިނަ ބަސްފުޅުތަކެއް ބަލަން ބޭނުން މީހަކު؛ ފަހެ މި ބާބުގައި ސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތްތައް މުރާޖަޢާކުރާހުރިކަމެވެ. މިސާލަކަށް: އިމާމް އަޙްމަދުގެ ދަރިކަލުން ޢަބްދު الله ގެ "އައްސުންނާ" ފޮތް، އަދި [illegible] އިމާމް، މުޙައްމަދު ބިން ޚުޒައިމާގެ "އައްތައުޙީދު" ފޮތް، އަދި އަބުލް ޤާސިމު އައްލާލަކާއީ އައްޠަބަރީގެ "އައްސުންނާ" ފޮތް، އަދި އަބޫބަކުރު ބިން އަބީ ޢާޞިމުގެ "އައްސުންނާ" ފޮތް، އަދި [illegible] އަހުލުވެރިންނަށް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ލިޔުއްވާފައިވާ ޖަވާބުތައް ފޮތްތައް ބަލާށެވެ. (ޝައިޚުލް އިސްލާމް ލިޔުއްވި ޖަވާބުތައް) ފައިދާހުރި ގިނަވެގެންވާ [illegible] ޖަވާބުތަކެވެ.

---

[1] މި ރިވާޔަތް ނެރުއްވީ، އަލްޢުލުއްވި ފޮތުގައި، ނަންބަރު 29 ގައި، އަދި އިބްނު ބައްޠާ، އަލްއިބާނާ ނަންބަރު 120 ގައި، އަދި އައްލާލަކާއީ، ޝަރުޙު އުޞޫލިލް އިޢުތިޤާދުގައި، ނަންބަރު 663 ގައެވެ.

[2] މި ރިވާޔަތް ނެރުއްވީ، އައްދާރިމީ، އައްރައްދު ޢަލާ އަލްޖަހުމިއްޔާގައި، ނަންބަރު 67 ގައެވެ. އަދި އަލްބައިހަޤީ، އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގައި، ނަންބަރު 903 ގައެވެ.

އެކަލޭގެފާނު رحمه الله އޭގައި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަޤީދާގެ ސާފުކޮށްދެއްވާ، ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ގިނަ ބަސްފުޅުތަކަކާއި، އަދި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ބުނެފައިވާ ބަސްތަކުގެ ޙުއްޖަތްތަކާއި، އެމީހުންނާ ޚިލާފުވި ޚަޞްމުން ބުނި ބަސްތަކުގެ ބާޠިލުކަން ދޭހަކޮށްދޭ ޝަރުޢީ އަދި ބުއްދީގެ ދަލީލުތައް ގެންނަވާފައިވެއެވެ.

އެފަދައިންމެ 'އައްތަދްމުރިއްޔާ' ގެ ނަން ދެވިފައިވާ ރިސާލަތުވެސްދެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުވަނީ އޭގައި މި ދެބާބު ތަފްސީލުކުރައްވާ، އަދި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަޤީދާ އޭގެ ނަޤުލީ (ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުންވާ) އަދި ޢަޤުލީ (ބުއްދީގެ) ދަލީލުތަކުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ޙައްޤު ޘާބިތުކޮށްދީ ގޮތަށް، އަދި ބާޠިލު ފުނޑުވާ ގޮތަށް، ޚިލާފުވާ މީހުންނަށް ރައްދުކޮށް ދެއްވައެވެ. އެއީ ރަނގަޅު ތަސްދީޤުވާ، އަދި ޙައްޤު ދެނެގަތުމަށް އެދިގެން އައިސް ބަލައިގަތުމަށް، ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކޮންމެ މީހަކަށް ފެންނާނެ ގޮތެވެ. (الله ތަޢާލާގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގައި އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާގެ ޚުލާޞާއަކީ: الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި، ނުވަތަ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ ގެ ސުންނަތުގައި އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ޞިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން، އެއްވެސް މިސާލުޖެހުމެއް ވައްތަރުކުރުމެއްނެތި ތަޝްބީހުކުރުމެއްކަން އެމީހުން ތަޢްޠީލުކުރުމެކެވެ. އަދި ތަޢްޠީލުކުރުން (الله ގެ ސިފަފުޅުތަކަށް އިންކާރުކޮށް ނަފީކުރާ، ނުވަތަ އެއްޗަކަށް ހެދުމުން) ބަރިއަވެގެންވާ ހުސްދުރުކުރުމަކުން، އެމީހުން

އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެކަލާނގެ ޙައްޤުތަކުންނާ ވައްތަރުވުމުން ހުސްދުރުކުރެއެވެ. ދެންފަހަ އެމީހުން ފުނުއެރުމާއި ދެކޮޅުނުޖެހުމުން ސަލާމަތްވުމުގެ ކާމިޔާބު ހޯދިއެވެ. އަދި ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން ދެއްވުން ތައުފީޤުން، އެމީހުން (އެބަހީ: ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން) ހުރިހާ ދަލީލުތަކަށް ހަވާލުކުރިއެވެ. އެހެނީ ﷲ ތަޢާލާ އެކަލާނގެ ރަސޫލުން އެކަމަކާގެން ފޮނުއްވި ޙައްޤުގައި ހިފަހައްޓާ، އަދި އެމީހަކަށް ކުޅަދާނަވީ ވަރަކަށް އެކަމަކަށް މަސައްކަތްކޮށް، އަދި އެ ޙައްޤު ހޯދުމުގައި ﷲ އަށް [illegible] [illegible] [illegible] ސުންނަތަކީ (ކަންކަން ހިންގަވާ ގޮތަކީ): އެ މީހަކަށް ޙައްޤަށް ތައުފީޤުދެއްވާ، އަދި އޭނާގެ ޙުއްޖަތް ފާޅުކުރެއްވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވި ގޮތައިންނެވެ:

﴿بَلۡ نَقۡذِفُ بِٱلۡحَقِّ عَلَى ٱلۡبَٰطِلِ فَيَدۡمَغُهُۥ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ...﴾

(އަދި [illegible]! ތިމަންއިލާހު ބާޠިލުގެ މައްޗަށް ޙައްޤު އެއްލަވާ، ދެން އެ ޙައްޤު، އެ ބާޠިލު އަޅާރަން ފަހު ހަލާކުކޮށްލަމެވެ. އެ ބާޠިލު ނިމިހިނގައިދެއެވެ...) [އަލްއަންބިޔާއު: 18]

އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

﴿وَلَا يَأۡتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئۡنَٰكَ بِٱلۡحَقِّ وَأَحۡسَنَ تَفۡسِيرًا ٣٣﴾

(ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އެމީހުން ގެންނަ ކޮންމެ މިސާލަކާ (އެ ބާޠިލުތައް) ޙައްޤާއި އެންމެ ސާފު ބަޔާން ތިމަންއިލާހު ނުގެނެސްދޭނެއެވެ.) [އަލްފުރްޤާން: 33]

ދެންފަހެ އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތުގެ ބާބުގައި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިޢުތިޤާދުކުރާ ގޮތާ ހިލާފުވެއްޖެ މީހާ؛ ފަހެ އޭނާ ނަޤްލީ (ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް) އަދި ބުއްދީގެ ދަލީލުތަކާ ހިލާފުވުމުން ކޮންމެހެންވެސް ފެއްޓޭނެއެވެ. އެދި އަދި އޭނާ ޤާބިލުކޮން އަދި ނަފީކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ދެކޮޅުނުޖެހި ފުށުއަރާ ސާފުކޮށްދޭ އަކަގެއިއެވެ.

އަލްޙާފިޡު އިބްނު ކަޘީރު رحمه الله، އެކަލޭގެފާނުގެ މަޝްހޫރު ތަފްސީރުގައި މި މައުޟޫޢުގައި ރިވެތި ރަނގަޅު ވާހަކަތަކެއް ގެންނެވިއެވެ. އެއީ ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ މި ބަސްފުޅާމެދު ވާހަކަދައްކަވަމުންނެވެ:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ...﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ، ވެރި ރައްބަކީ، ހަ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ﷲ އެވެ. އެއަށްފަހު، އެކަލާނގެ ޢަރުޝީގެ މައްޗަށް އިސްތިވާގެންނެވިއެވެ....) [އަލްއަޢްރާފު: 54]

އެ ވާހަކަތަކުގެ ގޮތުގައި މިބަސްގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ މިބަސްގައި އެ ވާހަކަތައް ގަނޑުން ރަނގަޅުގޮތް ގެންނެވިއެވެ. އެގޮތުން އެކަލޭގެފާނު رحمه الله ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަކީ މިއެވެ:

"މި މަޤާމުގައި މީސްތަކުންނަށް ވަރަށް ގިނަ ބުނުންތަކެއް ވެއެވެ. މިއީ އެ ބަސްތައް ތަފްސީލުކުރުމަށް އޮތް ދަނޑިވަޅަކާ ނޫނެވެ. އެކަމަކު އަހަރުމެން މި މަޤާމުގައި ހިފާނީ ޞާލިޙު ސަލަފުންގެ މަޛްހަބެވެ: މާލިކު، އަލްއައުޒާޢީ، އައްޘައުރީ، އައްލައިޘު ބިން ސަޢުދު، އައްޝާފިޢީ، އަޙްމަދު

ބްނު ހަންބަލު، އިސްޙާޤު ބްނު ރާހަވައިހި އަދި އެނޫންވެސް އިރާއި ޖަހުގެ މުސްލިމުންގެ އިމާމުންގެ މަޛްހަބުގައެވެ. އެއީ: ކައިފިއްޔަތާއި ގޮތް ކިޔުމެއްނެތި، އަދި ވައްތަރުކުރުމެއް ނެތި، އަދި އިންކާރުކޮށް ގެއްލުވާލުމެއްނެތި (ﷲ ގެ ސިފަފުޅުތައް) އެ ނައްޞުތައް އައިސްފައިވާ ގޮތަށް ހިންގުމެވެ. (އެބަހީ: އެގޮތަށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ.) އަދި ވައްތަރުކުރާ މީހުންގެ ވިސްނުންތަކަށް އެންމެ އަވަހަށް އަންނަ ގޮތްވަނީ ﷲ ތަޢާލާއާމެދު ނަފީކުރެވިގެންނެވެ. އެހެނީ ﷲ އާ އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުންގެ ތެރެއިން އެއްޗެއްވެސް ވައްތަރުވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾

(...އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގީ، މޮޅަށް އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.) [އައްޝޫރާ: 11] ތިޔައްމަ، ކަންތައް އޮތީ އިމާމުން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތަށެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި: އަލްބުޚާރީގެ ޝައިޚުކަމުގައިވާ ނުޢައިމު ބްނު ޙައްމާދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ އެކަލާނގެ ޚަލްޤުތަކުންނާ ވައްތަރުކޮށްފި މީހާ ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ﷲ އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން އިންކާރުކޮށްފި މީހާވެސް ކާފަރުވެއްޖެއެވެ."[1] އަދި ﷲ އެކަލާނގެ ނަފްސުފުޅު ސިފަކުރައްވާފައިވާ

---

[1] މި ބަސްފުޅު ނަޤުލުކުރެއްވީ އައްޒަހަބީ، އަލްޢުލުއްވު ފޮތުގައި، ނަންބަރު 464 ގައެވެ. އަދި މުޚްތަޞަރު އަލްޢުލުއްވުގެ (ބަލާ: 184) ގައި އަލްއަލްބާނީ ވިދާޅުވެއެވެ: މިއީ ޞައްޙަ ސަނަދެކެވެ. އެ ސަނަދުގެ ރާވީންނަކީ އެސްލީގެންވާ އިތުބާރުކުރެވޭ ބާވަތުންނެވެ.

އެއްވެސް ކަމެއްގައި ވައްތަރުވުމެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޝަރީޢަ އާޔަތްތަކާއި، ޞައްޙަ ޚަބަރުތަކުގައި އައިސްފައިވާ ކަންކަން، الله ގެ ޖަލާލުވަންތަކަމާ އެކަށީގެންވާ ލާއިޤުވެގެންވާ ގޮތަށް الله ތަޢާލާއަށް ޘާބިތުކޮށް، އަދި الله ތަޢާލާގެ ކިބައިން އުނި ސިފަތައް ނަފީކޮށްލުމާ؛ ފަދަ ހިދާޔަތުގެ މަގުގައި ހިނގައިދިޔަކަން ކަށަވަރެވެ."[1] އިބްނު ކަޘީރު رحمه الله ގެ ބަސްފުޅު ނިމުނީއެވެ.

އަދިވެސް، الله އަށް އީމާންވުމުގެ ތެރެއަށް ވަންނަ އަނެއްކަމަކީ: އީމާންކަމަކީ ބަހާއި އަމަލުކަމާއި، ހެޔޮކަންކަމުން އީމާންކަން އިތުރުވެ، އަދި ފާފަތަކުން އުނިވެގެންދާ އީމާންކަމަކަށް ވުމާއި، ޝަރުޢީ ކަމެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް ފާފައެއް -މުސްލިމަކަށް ޖާއިޒުކަމުގައި، ވައްކަންކުރުމާއި، ޒިނާ ކުރުމާއި، މަސްތުވާތަކެތި ބުއިމާއި، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި އެނޫންވެސް ބޮޑެތި ފާފަތައް- ހުއްދަކަމަށް ހަމަ ނުލަބުނަސް އެފަދަ ސަބަބުން މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ކާފިރުކުރުން ހުއްދަނުވާކަން ވެއެވެ. އެއީ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާފަދައިން:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ...﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކުކުރުމުގެ ފާފަ ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އެއިން ފިޔަވައި، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައެވެ...) [އައްނިސާއު: 48] އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުންވާ

---

[1] ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރު: (3 / 426-427)

[illegible] ޙަދީޘްގައި [illegible] [illegible]. އޭގެ [illegible]:

«إِنَّ اللهَ يُخْرِجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ».

"ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހިތުގައި [illegible] ބަރުދަނަކަށް އީމާންކަން ހުރި މީހާ؛ ﷲ ނަރަކައިން ނެރުއްވާނެއެވެ."[1]

ދެވަނަ އަސްލު: މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުން

އޭގައި ދެ ކަމެއް އެކުލެވެއެވެ: ފުރަތަމަ ކަންތައް: އިޖުމާލީކޮށް (ޖުމްލަކޮށް) މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ ﷲ އަށް މަލާއިކަތުންތަކެއް ވާކަމަށް، އެކަލާނގެ އެބައިމީހުން [illegible] އެކަލާނގެއަށް [illegible] އަދި އެކަލާނގެ [illegible] އެބައިމީހުން ޚިދުމަތްކުރާކަން އީމާންވުމެވެ:

﴿وَقَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَلَدٗاۗ سُبۡحَٰنَهُۥۚ بَلۡ عِبَادٞ مُّكۡرَمُونَ ٢٦ لَا يَسۡبِقُونَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ وَهُم بِأَمۡرِهِۦ يَعۡمَلُونَ ٢٧ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ٢٨﴾

(އެ މީހުން ބުނެއެވެ. އައްރަޙްމާނު ދަރިކަލަކު ހިއްޕެވީއެވެ. އެ އިލާހުގެ [illegible]. އަދި ނޫނެކޭ! އެއީ މާތް ކުރެވިގެންވާ އަޅުންތަކެވެ.

އެބައިމީހުން އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އިސްވެބަހުން ނުދަންނަވާނެއެވެ.

---

[1] މި ޙަދީޘް ނެރުއްވީ އަލްބުޚާރީ، ނަންބަރު 22ގައި، އަބޫ ސަޢީދު އަލްޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ޙަދީޘުންނެވެ.

އަދި އެބޭކަލުން ޢަމަލުކުރައްވަނީ، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާ އެއްގޮތަށެވެ. އެއުރެންގެ ކުރިމަތީގައިވާ ކަންތަކާއި، އެއުރެންގެ ފަހަތުގައިވާ ކަންތައް، އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ އަޅަކަށް މެނުވީ، އެބޭކަލުން ޝަފާޢަތްތެރިއެއް ނުވާނެތެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ތިއްބަވާނީ، އެކަލާނގެ ހައިބަވަންތަކަމަށް ބިރުވެތިވެގެންނެވެ.) [އަލްއަންބިޔާއު: 26-28]

އެބޭކަލުންވަނީ ގިނަ ބާވަތްތަކަކަށެވެ؛ އޭގެ ތެރޭގައި: ޢަރްޝު އުފުއްލެވުން ހަވާލުކުރެވިގެންވާ ބާވަތުންނެވެ. އަދި އޭގެ ތެރޭގައި ސުވަރުގޭގެ ނަރަކައިގެ ބަނޑާރިންނެވެ. އަދި އޭގެ ތެރޭގައި އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތައް [illegible] [illegible] ހަވާލުކުރެވިގެންވާ ބާވަތުންނެވެ. ދެވަނަ ކަންތައް: ތަފްޞީލީ ގޮތުގައި މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ: އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ނަންނަންދެއްވާފައިވާ ބޭކަލުންނަށް [illegible] އީމާންވުމެވެ. މިސާލަކަށް: ވަޙީ އިއްވުމާ ހަވާލުކުރެވިގެންވާ ޖިބްރީލްގެފާނާއި، ވާރޭ ވެއްސެވުމާއި ހަވާލުކުރެވިގެންވާ މީކާއީލްގެފާނާއި، ނަރަކައިގެ ބަނޑާރުކަމުގައިވާ މާލިކުގެފާނާއި، ސޫރު ފުމެލުމާ ހަވާލުކުރެވިގެންވާ އިސްރާފީލްގެފާނެވެ. އެއީ ޞައްޙަ ޙަދީޘްތަކުގައި އެބޭކަލުންގެ ނަންނަން އައިސްފައިވާ ފަދައިންނެވެ. އެ ހަދީޘްތަކުގެ ތެރޭގައި: ޞަޙީޙުގައި ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ އަރިހުން، ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ޘާބިތުވެގެންވާ ޙަދީޘްފުޅުގައިވެއެވެ:

«خُلِقَتِ الـمَلَائِكَةُ مِن نُورٍ، وَخُلِقَ الجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ، وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وُصِفَ لَكُم».

"މަލާއިކަތުން އުފެއްދެވުނީ ނޫރުންނެވެ. އަދި ޖިންނީން އުފެއްދެވުނީ އަލިފާނުގެ ހުޅުގަނޑުންނެވެ. އަދި އާދަމުގެފާނު އުފެއްދެވުނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސިފަކޮށްދެއްވިފައިވާ އެއްޗިންނެވެ."[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ މުސްލިމު، އަލްބާނީގެ ޞަޙީޙުގައިވެ.

ތިންވަނަ އަސްލު: ބާވައިލެއްވުން ފޮތްތަކަށް އީމާންވުން.

އޭގައިވެސް ދެ ކަމެއް ހިމެނެއެވެ:

ފުރަތަމަ ކަމަކީ: އިޖުމާލީކޮށް ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ الله، އެކަލާނގެ ބަސްފުޅު ބަޔާންކުރައްވާ، އަދި އެކަލަން [illegible]، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންގެ މައްޗަށް ފޮތްތައް ބާވައިލެއްވިކަމަށެވެ. الله ތަޢާލާ ވިދާޅުވެފައިވަނީ:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلْقِسْطِ...﴾

(ހަމަކަށަވަރުން ސާބިތުވެގެންވާ ހެކިބަޔާނާއެކު ތިމަން އިލާހުގެ ރަސޫލުން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި އެ ރަސޫލުންނާއި ފޮތާއި، (ޢަދުލު އިންސާފުގެ) މީޒާނު ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ) މީސްތަކުން ޢަދުލު އިންސާފުގައި ޤާއިމުކުރުމަށް ޓަކައެވެ...) [އަލްޙަދީދު: 25] އަދިވެސް އެކަލާނގެ

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ މުސްލިމު، ނަންބަރު 2996 ގައި، ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ޙަދީޘުންނެވެ.

ވިދާޅުވެއްވެއެވެ:

﴿كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ...﴾

(މީސްތަކުން އެއް އުންމަތެއްގެ ގޮތުގައި ވިއެވެ. ދެންފަހު، އުފާވެރިކަމުގެ ޚަބަރުދެއްވާ ބޭކަލުންތަކުގެ ގޮތުގައްޔާ އަދި އިންޒާރުކުރައްވާ ބޭކަލުންތަކުގެ ގޮތުގައި، الله ނަބިއްބޭކަލުން ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ޚިލާފުވި ކަންތައްތަކުގައި ޙުކުމްކުރެއްވުން، ޙައްޤާ ގޮތުގައި އެބޭކަލުންނާ ފޮތް ބާވައިލެއްވިއެވެ...) [އަލްބަޤަރާ: 213]

ދެވަނަ ކަމަކީ: ތަފްސީލީ ގޮތެއްގައި ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ އެ ފޮތްތަކުގެ ތެރެއިން الله ތަޢާލާ ނަންދެއްވާފައިވާ ފޮތެއް، މިސާލަކަށް ތައުރާތާއި، އިންޖީލާއި، ޒަބޫރާއި، ޤުރްއާންފަދަ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެ ފޮތްތަކުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ، އަދި އެ ފޮތްތައް ޚަތިމްކުރައްވާ، އެ ފޮތްތަކުގެ މައްޗަށް [illegible] [illegible] ފޮތަކީ ޤުރްއާން ކަމުގައި އަހަރުމެން އިޢުތިޤާދުކުރަމެވެ. އަދި މުޅި އުއްމަތް އެ ފޮތަކަށް ތަބަޢަވެ، އެއަށް ޢަމަލުކުރަން ޖެހޭ ފޮތަކީ [illegible] އިޢުތިޤާދުކުރަމެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ބަޔާންވެގެންވާ ސުންނަތާވެސް އެކުގައެވެ. އެރުވީ الله ސުބްޙާނަހޫ، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ، ޖިންނީންނާއި އިންސީންގެ އެންމެންނަށާ ރަސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމްކުރުމަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް

އެކަލާނގެ މި ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވީއެވެ. އަދި އެ ފޮތަކީ މޭތަކުގައި (ހިތްތަކުގައި) ވާ އެއްޗަކަށް ޝިފާއެއްކަމުގައި، އަދި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެއް ކަމުގައި، އަދި މުއުމިނުންނަށް ހިދާޔަތާއި ރަޙްމަތްކަމުގައި ލެއްވިއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلۡنَٰهُ مُبَارَكٞ فَٱتَّبِعُوهُ وَٱتَّقُواْ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ١٥٥﴾

(މި ޤުރުއާނަކީ، ތިމަން އިލާހު ބާވައިލެއްވި، ބަރަކާތްތެރި ފޮތެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން، އެފޮތަށް ތަބާވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙްމަތް ލިބުމަށްޓަކައެވެ.) [އަލްއަންޢާމް: 155] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿...وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ تِبۡيَٰنٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُسۡلِمِينَ﴾

(...އަދި ތިމަންއިލާހު ކަލޭގެފާނަށް މި ފޮތް ބާވައިލެއްވީމެވެ. (އެއީ) ކޮންމެކަމެއް ބަޔާންކޮށްދޭ ފޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް އެއީ ހިދާޔަތެއް ކަމުގައި، ރަޙްމަތެއް ކަމުގައި، އުފާވެރި ޚަބަރެއް ކަމުގައެވެ.) [އައްނަޙްލް: 89]. އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلۡأَرۡضِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِيِّ ٱلۡأُمِّيِّ ٱلَّذِي يُؤۡمِنُ
بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ١٥٨﴾

(ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންކަލޭގެފާނީ، ތިޔަބައިމީހުން އެންމެންގެ ގާތަށް الله ފޮނުއްވި

ރަސޫލާއެވެ. އެކަލާނގެއީ، އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރިކަން އެކަލާނގެއަށް މިލްކުވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ މެނުވީ ޙައްޤުވެގެން އަޅުކަންވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ދިރުއްވަނީވެސް އަދި މަރުދެއްވަނީވެސް، އެކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، ﷲ އަށާއި އުއްމިއްޔަ (ކިޔަން ލިޔަން ނުދަންނަ) ނަބިއްޔާ ކަމުގައިވާ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނީ ﷲ އަށާއި އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކަށް އީމާންވާ ނަބިއްޔާއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން، އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ހިދާޔަތް ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ.) [އަލްއަޢްރާފު: 158]. މި މާނަގައިވާ އާޔަތްތައް ގިނަވެގެންވެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ އަޞްލު: ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުން

އޭގައިވެސް ހަމަ އެފަދައިން ދެ ކަމެއް ހިމެނެއެވެ: ފުރަތަމަ ކަމަކީ: އިޖުމާލީކޮށް ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން ރަސޫލުންތަކެއް ފޮނުއްވިކަމަށެވެ. އެއީ ހެޔޮ ހަބަރުދެއްވާ، އަދި އިންޒާރުދެއްވާ، އަދި ޙައްޤަށް ގޮވާލައްވާ ބޭކަލުންތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. [illegible] އެބޭކަލުންނަށް އިޖާބަދިނީ މީހާ ބާއްޖަވެރިކަމާއެކު ކާމިޔާބުވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާ ޚިލާފުވެއްޖެ މީހާ؛ ނިކަމެތިކަމާއި [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އެބޭކަލުންގެ އެންމެ ކުރީ، ނޫޙުގެފާނެވެ، އަދި އެންމެ ފަހު ބޭކަލަކީ: އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދި ﷲ ﷺ އެވެ. އެއީ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަޙީކުރައްވި [illegible]:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلطَّٰغُوتَ...﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، ކޮންމެ އުއްމަތަކަށް ރަސޫލަކު ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި، ޠާޣޫތުން އެއްކިބާވުމަށް އަންގަވުމަށެވެ...) [އައްނަޙްލު: 36] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވެވެ:

﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ...﴾

(އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ދެއްވާ، އަދި އިންޒާރުކުރައްވާ ރަސޫލުންބަޔަކަށެވެ. (އެއީ) ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމަށް ފަހު، ﷲ ގެ މައްޗަށް މީސްތަކުން ދައްކާނެ ޙުއްޖަތެއް ނުލިބުމަށް ޓަކައެވެ...) [އައްނިސާއު: 165] އަދިވެސް ﷲ ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްވެވެ:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾

(ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑެތި ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އެކެއްގެވެސް ބަފައިކަކު ކަމުގައި މުޙައްމަދުގެފާނު ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް (އެކަލޭގެފާނީ) ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ނަބިއްޔުން ޚަތިމުކުރައްވި ކަލޭގެފާނުވެސްމެއެވެ...) [އަލްއަޙްޒާބު: 40].

ދެވަނަ ކަމަކީ: ތަފްސީލީ ގޮތުގައި ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ﷲ ތަޢާލާ ނަން ހާމަކުރައްވި ބޭކަލުން، ނުވަތަ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން އެބޭކަލުންގެ ނަން ޤަބޫލުވި ބޭކަލުންނަށް ތަފްސީލީކޮށް މުޢައްޔަނުކޮށް އީމާންވުމެވެ. މިސާލަކަށް: ނޫޙު، ހޫދު، ޞާލިޙު، އިބްރާހީމް އަދި އެހެން ބޭކަލުންނެވެ. ﷲ ތަޢާލާ

އެބޭކަލުންނަށާއި އެބޭކަލުންގެ އާލުންނާއި އެބޭކަލުންނަށް ތަބަޢަވިއާ ބަރަކަތް ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

ފަސްވަނަ އަޞްލު: އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުން

އެ އަޞްލުގައި ހިމެނެނީ:

މަރުވުމަށް ފަހު ވާނޭކަމަށް ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ ޚަބަރުދެއްވާފައިވާ ކޮންމެ ކަމަކަށް އީމާންވުމެވެ. ކަށްވަޅުގެ ފިތުނައާއި، ކަށްވަޅުގެ ޢަޛާބާއި ނިޢުމަތާއި، އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހު ވާނެ ބިރުވެރި ނާޒުކު ކަންކަމާއި، ގަދަފަދަ ކަންކަމާއި، ޞިރާޠު މަގާއި، ތިލަފަތާއި، ހިސާބު ބެއްލެވުމާއި، ޖަޒާ ދެއްވުމާއި، މީސްތަކުންގެ ކަރުގައި ޢަމަލުގެ ފޮތްފުޅުތައް ނިކުމެވުމާ؛ ކަނާތުން އެމީހެއްގެ ފޮތުގައި ހިފާ މީހާއާއި، ވާތުން ނުވަތަ ފުރަގަހުން އެމީހެއްގެ ފޮތުގައި ހިފާ މީހާ ވާނޭކަމާއި، މިފަދަ ކަންކަމަށް އީމާންވުމެވެ.

އަދިވެސް އޭގެ ތެރެއަށް ވަންނަ ކަންތަކުގެ ތެރޭގައި: އަހަރެންގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ އަށް ލިބިވަޑައިގެންވާ އެތަނަކަށް (މުއުމިނުންތަކުން ފެންބޮއިމަން) އަންނާނެ ޙައުޟު ފެންގަނޑަށް އީމާންވުމާއި، ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައަށް އީމާންވުމާއި، އަދި މުއުމިނުންތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ވެރި ރައްބު ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ފެންނާނެކަމާއި، އެކަލާނގެ އެމީހުންނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާނެކަމާއި، އެނޫންވެސް ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި، އަދި ﷲ ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ނަޤްލުކުރެވޭ ސުންނަތުގައި އައިސްފައިވާ ކަންކަމަށް އީމާންވުންވެއެވެ. ފަހު އެ ހުރިހާ ކަމަކަށް އީމާންވާ،

އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ކަންކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް އެ ކަންކަން ތެދުކުރުން އަޅާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

ހަވަނަ އަސްލު: ޤަދަރަށް އީމާންވުން

(ޤަޟާޤަދަރަށް) އީމާންވުމުގައި ހަތަރުކަމެއް ހިމެނެއެވެ:

ފުރަތަމަ ކަމަކީ: ކުރިން ވީ، އަދި ވާނޭ ހުރިހާ ކަމެއް الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ދެނެވޮޑިގެންވާކަމާއި، އަދި އެކަލާނގެ އަޒަލީކަމުގެ ޢިލްމުގައި، އެމީހުންގެ ރިޒްޤުތަކާއި އަޖަލުތަކާއި ޢަމަލުތަކާއި އެމީހުންގެ ކަންކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އީމާންވުމެވެ. ދެވަނަ އެއިން އެއްވެސް ކަމެއް އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާއަށް ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿...وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ﴾

(...އަދި الله ކޮންމެ ކަމެއް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ.) [އަލްބަޤަރާ: 231] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވަޙީކުރައްވިއެވެ:

﴿...لِتَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدۡ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عِلۡمَۢا﴾

(...ހަމަކަށަވަރުން الله އީ، ކޮންމެ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަ އިލާހުކަމާއި، ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ޢިލްމުފުޅުން، ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ވަށައިގެންވާކަން ތިޔަބައިމީހުން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ.)

[އައްޠަލާޤު: 12].

ދެވަނަ ކަމަކީ: الله މިންވަރު ކުރައްވާ ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވި [illegible]

ލިޔުއްވާފައިވާކަމަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ގަލަމިންނެވެ:

﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ ٱلْأَرْضُ مِنْهُمْۖ وَعِندَنَا كِتَٰبٌ حَفِيظٌۢ ٤﴾

(ހަމަކަށަވަރުން، ބިންގަނޑު އެއުރެންގެ ހަށިތަކުން އުނިކުރާ އެއްޗެއް ތިމަންއިލާހު ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހު ޙަޟްރަތުގައި (ހުރިހާ އެއްޗެއް) ރައްކާކުރެވިގެންވާ ފޮތެއްވެއެވެ.) [ޤާފު: 4] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿...وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾

(...އަދި ކޮންމެ ކަމެއްމެ ބަޔާންވެގެންވާ ފޮތެއްގައި ތިމަންއިލާހު ހިމެނުއްވީމެވެ.) [ޔާސީން: 12] އަދިވެސް الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِۚ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ٧٠﴾

(ހަމަކަށަވަރުން އުޑާއި، ބިމުގައި ވާހާކަމެއް، الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގެނީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަންތައްވަނީ، ފޮތެއްގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަންތައްވަނީ، الله އަށް ދާދިފަސޭހަކަމެކެވެ.) [އަލްޙައްޖު: 70]

ތިންވަނަ ކަމަކީ: الله ތަޢާލާގެ ތަންފީޛުވެގެންވާ މަޝީއްޔަތަށް އީމާންވުމެވެ. އެގޮތުން އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިގަންނަވާ ކަމެއް ވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެދިވޮޑިނުގަންނަވާ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ގޮތަށެވެ:

﴿...إِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يَشَآءُ﴾

(...ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ އެދިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ކުރައްވައެވެ.) [އަލްޙައްޖު: 18]. އަދިވެސް އެކަލާނގެ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ٨٢﴾

(އެކަލާނގެ ކަމަކަށް އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާން ކަމަކީ އެކަމަކަށް، [ވާށޭ] ވިދާޅުވުމެވެ. ދެން އެކަމެއް ވެދެއެވެ.) [ޔާސީން: 82] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ٢٩﴾

(ޢާލަމްތަކުގެ ވެރި الله އިރާދަ ކުރައްވުމުން މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް (އެއްވެސް ކަމެއް) ނުކުރެވޭނެއެވެ.) [އައްތަކްވީރު: 29]

ހަމަކަށަވަރު ކަމަކީ: މަޚްލޫޤުންގެ ހުރިހާ އަމަލެއް الله ޚަލްޤު ކުރައްވާފައިވާކަން އިޢުތިޤާދުކުރުމެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ޚަލްޤުކުރައްވާ ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޚަލްޤުކުރެއްވި ނުވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި ވިދާޅުވެއްވި ގޮތުންނެވެ:

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ٦٢﴾

(الله އީ، ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވި ޚަލްޤުކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ، ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ ބެލެހެއްޓެވުމުގެ ވަކީލު ކަމުގައި ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.) [އައްޒުމަރު: 62] އަދިވެސް އެކަލާނގެ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَـٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ٣﴾

(އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތް ހަނދުމަކުރާށެވެ! الله މެނުވީ ތަކެތި ހައްދަވާ، އުޑާއި ބިމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިޒުޤުދެއްވާ ކަލަކު ވޭހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެ މެނުވީ (ޙައްޤުވެގެންވާ) އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (އިމާންކަމާއި ޙައްޤުން) އެއްކިބާވެގަންނަނީ ކޮންފަދައަކުން ހެއްޔެވެ؟) [ފާޠިރު: 3]

އެހެންކަމުން ޤަދަރަށް އިމާންވުމުގައި: މި ހަތަރު ކަންތަކަށް އެއްކޮށް އިމާންވުން ޝާމިލުވެއެވެ. އެއީ އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ އިޖުމާޢުވެފައިވާ ކަމެކެވެ. ބިދުޢީ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އޭގެ ބައެއް ކަންކަމަށް އިންކާރުކުރި މީހުންނާ ހިލާފަށެވެ.

ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެފައިވާ ބަސްބަހަކީ އިތުރުކަމާއެކު ވުޖޫދު ކަންތަކުގެ ތެރޭގައި: الله އަށް ޢިލްމުވެވޭ ހުރުމާއި، الله އަށް ލިޔުއްވުމާއި، الله އަށް ބޭނުންފުޅުވުމާއި، الله އަށް ޚަލްޤުކުރެއްވުމާއި އިރާދަފުޅުވުމެވެ. މިއީ އަހުލުވެރިންގެ އިޖުމާޢުވެފައިވާ ކަމެކެވެ. ދެން އޭގެ الله ބާރުފުޅު ކަންކަމަށް އިމާންވުމުގެ ބައިގެ ކަމެކެވެ.

އޭގެތެރެއިން މުޤައްރިރުކުރާ، އެހެން މުޤައްރިރުގެ ބަޔަކު އެއްބައިވަންތަވެ ގޮތެއް ނެތެވެ. އަދި ކަމަށް ވިޔަސް މުޤައްރިރުގެ ބައިބަޔަށް އިމާންވާން ޖެހެއެވެ. އެއީ ހަމަ އިސްލާމް މި އެއްބަސްވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެހެނީ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަސްލުހަމަތަކެވެ. އެއީ އަހުލުއް

ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ގާތުގައި އެއްބަސްވެވިގެންވާ ގޮތަށެވެ. އެގޮތުން އެމީހުން އެބޭކަލުންދެކެ ލޯބިވެ އެބޭކަލުންނާ މުވާލާތުކުރެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނީ ނަބިއްޔުންނަށް ފަހު އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ މީސްތަކުންކަމުގައި އިޢުތިޤާދުކުރެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅަށްބަލައިލެވެ:

«خَيْرُ الْقُرُونِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُم».

"ޤަރުނުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނު މި ހުންެނެވި ޤަރުނެވެ. ދެން އެއާ ޖެހުނު މީހުންނެވެ. ދެން އެއާ ޖެހުނު މީހުންނެވެ."[1] އޭގެ ޞައްޙަކަމާމެދު އެއްބަސްވެވިގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ. (ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ނަޤުލްވާ އެއްބަސްވެވިގެންވާ ޙަދީޘެކެވެ.)

އަދި އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ: އަބޫބަކުރު އައްޞިއްދީޤުކަލޭގެފާނު، ދެން ޢުމަރު ބުނު އަލްޚައްޠާބުކަލޭގެފާނު، ދެން ޢުޘްމާން ބުނު ޢައްފާނު ކަލޭގެފާނު، ދެން ޢަލީ ބުނު އަބީޠާލިބު ކަލޭގެފާނު އެމީހުން (އެބަހީ: ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން) އިޢުތިޤާދުކުރެއެވެ. الله ގެ ރުޟާ އެބޭކަލުންނަށް ލިބިވަޑައިގަންނަވާށިއެވެ. ދެން ޢަޝަރަތުލް މުބައްޝަރާ (ސުވަރުގޭގެ ހެޔޮ ޚަބަރުދެއްވިގެންވާ) ދިހަ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބާކީ ތިއްބެވި ބޭކަލުންނެވެ، ދެން ބާކީ ތިއްބެވި އަހުލު ބަދުރުވެރިންނެވެ. الله ގެ ރުޟާ އެބޭކަލުންނަށް ލިބިވަޑައިގަންނަވާށިއެވެ. އަދި

---

[1] މި ޙަދީޘް ޞަޙީޙުލްބުޚާރީ، ނަންބަރު 3651 ގައި، އަދި މުސްލިމް، ނަންބަރު 2533 ގައެވެ. އެއީ ޢަބްދު الله ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެކެވެ.

އެބޭކަލުން -އެބަހީ: ޞަޙާބީން- ގެ މެދުގައި އުފެދުނު ދެބަސްވުމާމެދު އެމީހުން (ވާހަކަދައްކާ އުޅުމުން) ދުރުވެ ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނީ އެކަމުގައި އިޖުތިހާދުކުރެއްވި ބައެއް ކަމުގައި އިޢުތިޤާދުކުރެއެވެ. ހެޔޮ ރަނގަޅު ގޮތާ ދިމާވި ބޭކަލަކަށް ދެ އަޖުރު ހުއްޓެވެ. އަދި ކުށްކުރެވުނު ބޭކަލަކަށް ހަމަ އެއް އަޖުރު ހުއްޓެވެ.

އަދި އެމީހުން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަހުލުބައިތުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވި މީހުންދެކެ ލޯބިވެ، އެމީހުންނާ މުވާލާތުކޮށް ވާދީދެއެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުން ކަމުގައިވާ، މުއުމިނުންގެ މަންމައިންނަށްވެސް މުވާލާތްކުރެއެވެ. އަދި އެހުރިހާ ކަނބަލުންނަށް [illegible] [illegible] އަދި އެމީހުން ދުޢާކުރެއެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުންދެކެ ރުޅިއައިސް، އެބޭކަލުންނަށް ބަދަބަސްބުނުން، އަހުލުބައިތުންނާމެދު ޙައްދުފަހަނައަޅާ ގޮސް، الله ޖައްލަ ވަޢަލާ އެބޭކަލުން ދެއްވި މަޤާމަށްވުރެ މަތިކުރަންގޮސް އުފުއްލާވާ ރާފިޟީންގެ މަގުން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ބަރީއަވާމެވެ. ހަމަ އެފަދައިން، އަހުލު ބައިތުބޭކަލުންނަށް ބަހުން ނުވަތަ އަމަލުން އުނދަގޫކުރާ ތަކުލީފުދޭ ނަވާޞިބުންގެ މަގުންވެސް އެމީހުން ބަރީއަވާމެވެ.

ފަހެ އަހަރެމެން މި ގެނައި ކަންތައް: މި ހުރިހާ ކަމަކީވެސް الله އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ އައްގަން ފޮނުއްވި ޞައްޙަ އަޤީދާގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންކަމެވެ. އަދި އެއީ އިޖުމާޢުކުރެވިފައިވާ [illegible]، އަދި [illegible] ހިފެހެއްޓުމާ، އަދި އާގެ [illegible] [illegible] [illegible] ހުރި، އަދި އެހާ ހިމެނޭ ކަންކަމާމެދު

ހުޝިޔާރުވެ ދުރުވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ޙަޤީޤަތެވެ. އަދި އެއީ ނަޖާވާނޫ ފިރުޤާތަކުގައިވާ އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ޙަޤީޤަތެވެ. އަދި އެމީހުންނާމެދު ނަބިއްޔާ ﷺ މިހެން ޙަދީޘްކުރައްވާ ޖަމާޢަތެވެ:

«لَا تَـزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الحَقِّ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ كَذَلِكَ».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ޖަމާޢަތެއް ޙައްޤުގެ މަތީގައި ފާޅުވެ ތިބޭނެ މީހުން ހުންނާނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ނިކަމެތިކޮށްލާ ބަޔަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުން އެގޮތުގައި ތިއްބާ ﷲ ގެ އަމުރުފުޅު އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެނެވެ."[1] އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

«لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الحَقِّ مَنْصُورَةٌ».

"ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން ޖަމާޢަތެއް ޙައްޤުގެ މަތީގައި ނަޞްރު ލިބިގެންވާ ހާލުން ދާއިމުކޮށް ހުންނާނެއެވެ."[2] އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނު عليه الصلاة و السلام ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«افْتَرَقَتِ اليَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَافْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَسَتَفْتَرِقُ هَذِهِ الأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً

---

[1] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ މުސްލިމް، ނަންބަރު 1920 ގައި، ޘައުބާނު رضي الله عنه ގެ ޙަދީޘުންނެވެ.

[2] މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކުރެއްވީ އިބްނު މާޖާ، ނަންބަރު 3952 ގައި، ޘައުބާނު رضي الله عنه ގެ ޙަދީޘުންނެވެ. އަދި އިބްނު ޙިއްބާނު، ނަންބަރު 6714 ގައި، އަދި އަލްބައްޒާރު، ނަންބަރު 8653 ގައި މި ޙަދީޘް ޞައްޙަކުރައްވާފައެވެ.

فَقَالَ الصَّحَابَةُ: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِ مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي»

"ޔަހޫދީން ހަތްދިހަ އެއް ފިރުޤާއަކަށް ބައިބައިވެގެންދިޔައެވެ. އަދި ނަޞާރާއިން ހަތްދިހަ ދެ ފިރުޤާއަކަށް ބައިބައިވެގެންދިޔައެވެ. އަދި މި އުއްމަތް ހަތްދިހަ ތިން ފިރުޤާއަކަށް ބައިބައިވެގެންދާނެއެވެ. އެންމެ ބައިގަނޑެއް ފިޔަވައި އެ ހުރިހާ ބައިގަނޑުތައްވެސް ވަނީ ނަރަކާގައެވެ." ދެން ޞަޙާބީން ދެންނެވިއެވެ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއީ ކޮން ޖަމާޢަތެއްތޯ؟" ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން އެކަންތަކެއްގެ މަތީގައި މި ތިއްބެވި ކަންތަކުގެ މަތީގައި ތިބި މީހުންނެވެ."[1]

ޞައްޙަ ޢަޤީދާއާ އިދިކޮޅު ޢަޤީދާތައް

މި ޢަޤީދާއިން ކަސިހާރުވެ، އެއާ އިދިކޮޅަށްދާ މީހުންވަނީ އެތައް ބާވަތްތަކަކަށެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި: ޖަހުމިއްޔާ، ޤަދަރިއްޔާ، ޚަވާރިޖުންނާއި، [illegible]، [illegible]، [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ ﷺ [illegible] [illegible] [illegible]

---

[1] މި ޙަދީޘް [illegible] [illegible]، ނަންބަރު 2641 ގައި، ޢަބްދު الله ބިން ޢަމްރު رضي الله عنه ގެ [illegible]. އަދި [illegible]، [illegible] [illegible] (5 / 347) ގައި ވިދާޅުވެއެވެ: "މި ސަނަދުގައި ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޒިޔާދު އަލްއިފްރީޤީ [illegible]. އަލްއަލްބާނީ ވިދާޅުވެއެވެ: [illegible] [illegible] [illegible]." އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، ނަންބަރު 5343 ގައި މި ޙަދީޘް [illegible].

ގޮތަށެވެ. އެގޮތުން އެމީހުން އަޅުކަންކުރަމުންދިޔަ ތަކެތީގެ ފުރުން، ޙާޖަތްތަށް ފުއްދާދިނުމަށާއި، ބަލިމީހުންނަށް ޝިފާ ދިނުމަށާއި، ޢަދުއްވުންގެ މައްޗަށް ނަޞްރުދިނުމަށް އަދި ދުޢާކޮށް، އަދި އެ ފަރާތްތަކަށް ޤުރުބާންކޮށް ކަތިލީ، އަދި ނަދުރު ބުނެއެވެ. ދެން ރަސޫލާ ﷺ އެމީހުންނަށް އެކަންކަމުން އިންޒާރުކުރައްވާ، الله އަށް އެކަނި އަޅުކަން ޚާލިޞްވުކަން އަމުރުކުރެއްވިހިނދު؛ އެމީހުން އެކަމާމެދު ހައިރާންވެ ބިރުއްބިހިކަން ދެކި، އެކަލޭގެފާނަށް އިންކާރުކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ:

﴿أَجَعَلَ ٱلْأَلِهَةَ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾﴾

(އޭނާ ހުރިހާ އިލާހުން އެއް އިލާހަކަށް ހެދީހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ނުހަނު އަޖާއިބު ވާގަދަ ކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ.) [ޞާދު: 5]

ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދަޢުވަތުދެއްވާ، އަދި ޝިރުކުކުރާ އެމީހުންނަށް އިންޒާރުދެއްވީ، އެމީހުން އެ ތަޢުލީމާއި ދުރުވީ ގޮތުގެ ތަކެތީގެ ބަޔަކީ ޝިރުކުކުރުމުގެ ގެންގުޅުމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ތަޢާލާގެ ދީނާއި ބަޔާން ތެދުގޮތުގެ ފެންނަން ހުރެމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުން الله ގެ ދީނަށް ފާޅުގައި ވަނީއެވެ. އަދި الله ގެ ދީން އެޔޮން ހުރިހާ ދީންތަކެއްގެ މައްޗަށް ފާޅުވާ ގޮތަށް ދެއްވާނޭ ކަމަށެވެ. އަދި الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން رضي الله عنهم އާއި، އެބޭކަލުންނަށް އިރުޝާދުދެއްވި ތަބާވުމާއި ބާކީން ދަރުކަށިގުޅުމުގައި ދަރުވާގައި، އަދި ދީގެ މުއްދަތުކަން ކުރެއްވި

ޢިބާދަތް ކަރުގައިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ޙާލަތްތައް ބަދަލުވެ، ގިނަ މީހުންގެ މައްޗަށް ޖާހިލުކަން ގަދަވެގެންދިޔައެވެ. ދެން ދިނަމުން އަސްލާ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ދީނަށް އަނބުރާ ދިޔައެވެ. އަދި ނަބިއްޔުންނާއި ވަލީވެރިންނާމެދު ހައްދުފަހަނައަޅާ ގޮސް، އެމީހުންނަށް ދުޢާކޮށް ވާތްގަން އެދި، އަދި އެނޫންވެސް އެކި ވައްތަރުތަކުގެ ޝިރުކު ކޮށްގެންނެވެ. އަދި لا إله إلا الله ގެ މާނައާމެދު އަދަބި ލާފަރުވާކުރުން އެނގުނުވަރަށް އެމީހުންނަށް އެ ކަލިމައިގެ މާނަ ނޭނގުނީއެވެ. އެދިނުކަމުން އަރިހު ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުންނެވެ.

ޢާލިމުން ގަދަރުވެ، ނަބިއްޔުންގެ ޢަމަލުން ދުރުވެގެންވުމުގެ ސަބަބުން؛ އަހަރުމެންގެ މި ޢަމަލާ ހަމަހަމަވެސް މި ޝިރުކު މިސްކީނުންގެ ބޮޑުގައި ގޮބުޅުން ދިއުން ގޮވައިލުމުގައެވެ.

ކުރިން އަދި މިހާރުގެ ޝުބުހަތަކީ ހަމަ އެއް އެކުޅުން މީހުންގެ ވެސް ޝުބުހަތެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މި ބަހެވެ:

﴿...هَـٰٓؤُلَآءِ شُفَعَـٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ...﴾

(...މި ފަރާތްތަކީ ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އަހަރުމެންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވާނޭ ފަރާތްތަކެވެ...) [ޔޫނުސް: 18] އަދި އެމީހުންގެ މި ބުނުމެވެ:

﴿...مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلْفَىٰٓ...﴾

(ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް ގާތްކުރުމަށް ގާތްކޮށްދެއްވުމަށް މެނުވީ، ދިމާވުމަށް އެ ޢިބާދަތެއް އަހަރުމެން ނުކުރަމުއެވެ...) [އައްޒުމަރު: 3] ﷲ

ވަނީ މި ޝުބުހަ ބާޠިލުކުރައްވާ، އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް އަޅުކަންކުރި މީހާ؛ އެއީ ކޮންމެފަދަ މީހަކަށްވިޔަސް އޭނާ އެވަނީ ޝިރުކުކޮށް ކާފަރުވެފައިކަން ބަޔާންކުރައްވާފިއެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ:

﴿وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمۡ وَلَا يَنفَعُهُمۡ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ...﴾

(އެއުރެން ﷲ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރަނީ، އެއުރެންނަށް ގެއްލުމެއްވެސް ނުވާ، އަދި އެއުރެންނަށް މަންފާއެއްވެސް ނުވާ ތަކެއްޗަކަށެވެ. އަދި އެއުރެން ބުނެތެވެ. މި ތަކެތީ ﷲ ގެ ބާރގަހުގައި ތިމަންމެންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވާނޭ ފަރާތްތަކެވެ...) [ޔޫނުސް: 18]

ދެން ﷲ ސުބްޙާނަހޫ އެކަލާނގެ މި ބަސްފުޅުން އެމީހުންނަށް ރައްދުދެއްވިއެވެ:

﴿قُلۡ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعۡلَمُ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ١٨﴾

(ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އުޅެބަލަގައިވެސް، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ދަންނަވައިދެނީތޯ ކަލޭގެ ވާހަކައިން ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް ޚަބަރުދެނީހެއްތޯ؟ އެއުރެން އެ ޝަރީކުކުރާ ތަކެތިން އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.) [ޔޫނުސް: 18]

ދެން ﷲ ތަޢާލާ މި އާޔަތުގައި ބަޔާންކުރެއްވީ: އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ނަބިއްޔުންނާއި ވަލީވެރިންނަށް، ނުވަތަ އެނޫން ފަރާތްތަކަށް

އަޅުކަންކުރުމަކީ ބޮޑު ޝިރުކެއް ކަމުގައެވެ. އެއީ އެކަން ކުރާ މީހުން އެހެން ނަމެއް އެތަން ދިނަސްވެސްމެއެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿...وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلْفَىٰٓ...﴾

(އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ވާލީކޫ ވަލިވެރިންތަކެއް ނެގި މީހުން (ބުނެއެވެ.) ﷲ ގެ ޙަޟްރަތަށް ގާތްކޮށްދިނުމަށް މެނުވީ، އަހަރެމެން އެފަރާތްތަކަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރަމުއެވެ...) [އައްޒުމަރު: 3] ދެން ﷲ ތަޢާލާ އެކަލާނގެ މި ބަސްފުޅުން އެމީހުންނަށް ރައްދުދެއްވިއެވެ:

﴿...إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِى مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ كَـٰذِبٌ كَفَّارٌ﴾

(...ހަމަކަށަވަރުން އެ މީހުން އެކަމާމެދު ޚިލާފުވެގެން އުޅޭ ކަންތަކާމެދު ﷲ، އެ މީހުންގެ މެދުގައި ޙުކުމް ކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުވެރި ކާފިރަކަށް ﷲ ތެދުމަގު ނުދައްކަވާނެއެވެ.) [އައްޒުމަރު: 3]

ދެވަނަ އެކަލާނގެ އެ ބަސްފުޅުން ބަޔާންކުރެއްވި: އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކަށް އެމީހުން ދުޢާކޮށް، ބިރުވެތިވެ، އެދި އުއްމީދުކޮށް އަދި އެފަދަ ކަންކަން ކޮށްގެން އަޅުކަންކުރުމީ އެކަލާނގެ ސުބްޙާނަހޫއަށް ކާފިރުވުން ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބުނުންކަމުގައިވާ: އެމީހުންގެ އިލާހުން އެކަލާނގެއާ އެ ވަސީލަތް ކުރުބަތްކޮށްދޭނެކަމަށް ބުނިބަސް އެކަލާނގެ ދޮގުކުރައްވައެވެ.

ރަސޫލުން عليهم الصلاة والسلام އެ ބަޔަކާއެން ވަޑައިގެންނެވީ ބައިބަ ބަޔަކާ އިދިޔިހާ ޚިލާފުވާ ކުޅުދޭ ބަޔަކާމެދު މަޒުހަބުގައި: މި

ޢަމަލުގައި އުޅޭ މުޖުތަހިދުންކަމުގައިވާ: ޙަނަފީން އާއި ޝާފިޢީން އާއި އެނޫންވެސް އިމާމުންނާއި ކުރެޖަން ގަވާޢިދާ މުސްލިމުން ތަބާވާ ދީނުން އިބްނުތައިމިއްޔާ ކަންކަންވެއެވެ. އަދި އެހެން އެމީހުން އިސްތިޤްރާރާ (ސަލަފުއްޞާލިޙް) އާ، ނަވަވީ ޝަރުބީނީއާ (ކަމާލުއިބްނުލްހުމާމް)އާ، ނަވަވީ ބައްޔިއާ (ބާޖޫރީ) އާ ނަވަވީ އެންމެން ނަންބޭކަލުން ޔަޤީންކޮށްފައެވެ. ޖުމްލަ މުޖުތަހިދުންގެ އަސްލުބޭކަލުން ބޭނުންކުރާ ގަވާޢިދުތަކާއި ދަލީލުތަކާއި ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންވާ ޢިލްމުތަކުގެ ވަރަށް ގިނަ ޒާތެއް ހުރެއެވެ.

އެމީހުންގެ އަސްލުބޭކަލުންގެ ބޭބޭކަލުން: އާލިމަކަށް އިސްކާރުކުރުމާއި، ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައަށް އިސްކާރުކުރުމާއި، ހުރިހާ ދީނެއްގަކަށް ކާފަރުވުންވެއެވެ. އެމީހުންގެ ފިޤުހުގަކަށް ބަލައި، އެމީހުން ތިޔަ ގޮތް ދީނީކަން ޤާނޫނީ ފިކުރުތަކަށް އެކަކު ޙަޤީޤީވުން އެކަމަށް ދަލީލެއް ނެތެވެ. ޝައިކުއްވެސް ނަފްސުގެބަޔަކީ މި ޢަޤީދާއަކީ ސަހީޙު ހުރިހާ ދީނީކަމެއް އިރާދަކުރުމަށް، އަދި އެ ޢަޤީދާގެ އަހުލުވެރިން ދުނިޔޭގައި އާލިމުންގެ އެކުގައި އެއްވެސް ނަބީއަކު ގުޅުވާ ޢަޤީދާއެކެވެ.

އަދިވެސް ޖަމާޢަތާ އިދިކޮޅުވާ އެހެން ޢަޤީދާތަކެއް ބޭނުންކުރެއިން: ބައެއް ބޭފުޅުން އިސްލާމްދީނަށް ގޮތެއްކުރައްވައިވާ: އެމީހުން ވަކިވަކިން ކުރައްވައި ނަސްރާ ބައެއް ދީނެއް، (ކަލާމުގެ ކަލާމް ފިޤުހާ) ޝަރީޢަތުން ނުކުރައްވާ ﷲ އާ ބައިވެރިވާކަމުން، އަދި ދީނީ ކަންތައް ކަލާމުން އެމީހުން ބާޠިލްކުރެވޭނެ ދަލީލު ދެއްކުމެވެ. އަދި އެ ޢަގީދާތަކަކީ ޚިލާފު ކަންތައްތަކެއް، ފަރުދުންކަމުގައި، ދާއިރާންކަމުގައި، އަދި އެނޫންވެސް އެމީހުންގެ ޢިލްމުންތަކަކީ

އުފެއްދެވުމާއި އުޅުމަ ނަސްބަށް ދެއްވާ. މިއީ ރުބޫބިއްޔަތުގައި ޝިރުކު ކުރުމެވެ. އަދި އެއީ الله ތަޢާލާއާ ޝިރުކު ކުރުމުގެ އެންމެ ނުބައި ގޮތުގެ ވައްތަރުތަކުން ވާ ކަމެކެވެ.

ކުރީން އުޅުނު ޖާހިލިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިން ކުރި ޝިރުކާދޭތެރޭ ވިސްނާ ފިކުރުކުރަން، އަދި ގުޅޭ މިއުންގެ ބަލާއިރު ގުޅިގެންވާ ޝިރުކާ އަހާ ބޮޑުވެ ނުބައިވެގެންވާ ބަޔެވެ. އެކަން ބަޔާންވެގެން އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ: ޖާހިލިއްޔަތުގައި އުޅުނު އަރަބި ކާފިރުން ދި ކަމަކުން ފާހަގަވެއެވެ: ފުރަތަމަ ކަމަކީ: އެމީހުން ރުބޫބިއްޔަތުގައި ޝިރުކުކޮށް ނޫޅެއެވެ. އެމީހުން ކުރީ ޝިރުކުވީ އަޅުކަމުގައެވެ. އެގޮތުން އެމީހުން الله ބައްޖަ ވަޖައްޔަގެ ޢައްބުވިންބަކަމުން އެކަލާނގެ އެއްކަލުވަން ބަލާން އިބްބަރާކުވެގެންވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ސުބުޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވި ގޮތުގައިންނެވެ:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ...﴾

(އެމީހުން ހެއްދެވީ ކާކުތޯ، އެމީހުންނާ ކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރައްވައިފިނަމަ، އެމީހުން ބުނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. الله އެވެ...)

[އައްޒުޚްރުފު: 87] އަދިވެސް الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَـٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾﴾

(ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ: އުޑުންނާއި ބިމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް

ރިޒްގު ދެއްވަނީ ކޮން ފަރާތެއްހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އިވުމާއި ފެނުން މިލްކުވެގެންވަނީ ކޮން ފަރާތަކަށްހެއްޔެވެ؟ އަދި މަރުވެފައިވާ ތަކެތިން ދިރިހުރިތަކެތި ނެރުއްވަނީ، ދިރިހުރިތަކެތިން މަރުވެފައިވާ ތަކެތި ނެރުއްވަނީ ކޮން ފަރާތަކުންހެއްޔެވެ؟ އަދި އެންމެހާ ކަންތައް ތަދްބީރު ކުރައްވަނީ ކޮން ފަރާތަކުންހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެ މީހުން ބުނާނެއެވެ: الله އެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ: ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން (އެ އިލާހަށް) ތަޤުވާވެރި ނުވާނަންހެއްޔެވެ؟) [ޔޫނުސް: 31] މި އާޔަތުގައިވާ ޙާލަތަށް ވަޒަންވެސް ދިނަވެގެންވެއެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ: އެމީހުން އަޅުކަމުގައި ކުރި ޝިރުކު އެއީ އަބަދު ކުރާ ކަމެއްކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އެކަން ކުރަނީ ފަސޭހަކަމުގެ ޙާލަތުގައެވެ. ދެންފަހެ ދަތި އުނދަގޫ ޙާލަތުގައި، އެމީހުން الله އަށް އަޅުކަން ޚާލިޞްކުރެއެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާ ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ:

﴿فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ٦٥﴾

(ފަހެ އެ މީހުން ނަވަށް އަރާ ދުއްވާނަމަ، ދީން ޚާލިޞްކޮށްގެން الله އަށް ދުޢާ ކުރެއެވެ. ދެން އެ އިލާހު އެ މީހުން ސަލާމަތްކުރައްވާ އެއްގަމަށް ގެންނެވުމުން، އެހާރުން (އަނެއްކާވެސް އެ އިލާހާ) ޝިރުކު ކުރެއެވެ.) [އަލްޢަންކަބޫތު: 65]

އަނެއްކާވެސް ފަހުގެ މުޝްރިކުންނަށް ބަލާއިރު، އެމީހުން އިރުގެ މުޝްރިކުންގެ މައްޗަށް ދެ ގޮތަކުން އިތުރުކުރެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ: އާދެ

ތެރެއިން ބަޔެއް މީހުން ރުބޫބިއްޔަތުގައިވެސް ޝިރުކު ކުރިއެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ: ފާގަތި ތަނަވަސް ޙާލަތާއި ދަތި އުނދަގޫ ޙާލަތުގައިވެސް އުލޫހިއްޔަތުގައިވެސް އެމީހުން ޝިރުކު ކުރިއެވެ. އެއީ އެމީހުންނާ [illegible] [illegible]، އެމީހުންގެ ޙާޖަތު [illegible]، އަދި މިސްރުގައި އަލްޙުސައިން އާއި އަލްބަދަވީ އާއި އެނޫން މީހުންގެ ޤަބުރުގެ ކައިރިގައި، އަދި ޢަދަނުގައި އަލްޢައިދަރޫސްގެ ޤަބުރުގެ ކައިރިގައި، އަދި ޔަމަނުގައި އަލްހާދީގެ ޤަބުރުގެ ކައިރިގައި، އަދި ޝާމްކަރައިގައި އިބްނު ޢަރަބީގެ ޤަބުރުގެ ކައިރިގައި، އަދި ޢިރާޤުގައި ޝައިޚު ޢަބްދުލް ޤާދިރު އަލްޖީލާނީގެ ޤަބުރާއި، އަދި އެނޫންވެސް ޢާއްމުންގެ ޤުބާގައި މަޝްހޫރުވެގެން [illegible] [illegible]. [illegible] ޤަބުރުތަކުގެ ކައިރިގައި ހިނގާ ކަންކަން ބަލައިލުމުން އެނގޭ ފަދައިންނެވެ. الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ދީނަ ޙައްޤުގެ [illegible] އެމީހުން ވަކިވެ އެ [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި އެމީހުން [illegible] [illegible] އިންކާރުކޮށް، އަދި الله އަކަލާނގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދު ﷺ، އަދި އަކަލާނގެ ކުރީގެ ރަސޫލުން عليهم الصلاة والسلام އަކަލާނގެމެން ފޮނުއްވުން [illegible] [illegible] އެމީހުން [illegible] [illegible] [illegible] ދަކުވެގެންނެވެ. ފަހެ إنا لله وإنا إليه راجعون އެވެ.

އަލްއަސްމާއު ވައްޞިފާތު (الله ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ޞިފަފުޅުތަކުގެ) ބާބުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible]، އަދި الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ޞިފަފުޅުތައް ނަފީކުރުމުގައި، އަދި الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާއަށް

ނިސްބަތްވެގެންވާ ފުރިހަމަކަމުގެ ސިފަފުޅުތައް ނަގައިދާ، އަދި އުފެދުމުގައިނުވާ، ދިރުންނެތް، މުސްތަޙީލުތަކެތީގެ ސިފަތަކުން އެކަލާނގެ ޖައްލަ ވަޢައްޒަ ސިފަކުރުމުގައި އެވެރިންގެ މަގުގައި ހިފައިގެންދިޔަ ދިރުންގެ (މިސާލަކަށް އަށްޢަރީންނާއި މާތުރީދީންގެ) ޖަމާޢަތްވެއެވެ. އެމީހުން ބުނެއުޅޭ ބަސްފުޅަކީ الله ތަޢާލާ ބޮޑުވެގެންވާ މަތިވެރިކަން މަތިވެރިވެވޮޑިގެންނެވެ.

އަދިވެސް އޭގެ ބޮޑުއަށް ވަންނަ އަޤީދާތަކުގެ ބާވަތްތައް: ބައެއް ބިދުޢަތުވެރިން ނަފީކުރާގޮތަށް އަސްލުބަލައި ބިދުޢަތުވެރިން ތާވީލުކުރުމުގެ އަޤީދާއެވެ. އެއީ އަށްޢަރީންގެ އަޤީދާ ވާހަކަތަކެވެ. މިވެރިން އެކަލާނގެއަށް ތާބިޢުވެރިކުރި ބިދުޢަތުވެރިކަމުގައި، ހަމަ މިވެރިން ނަފީކުރި ބިދުޢަތުވެރިން ނަފީކުރީ، އެ ބިދުޢަތުވެރިކަމުގެ ދަލީލުތަކާއި ބެހިފައިވާ ދާއިރާ ސަލަފުން ސަލަފީ (ޚަލަފުންނާއި ސަލަފުންނާ ދެމެދު) ތަފާތުވެގެންވާ، ބޮޑަށް ތަފާތުކުރުމަށްޓަކައި އެވީހެން ހިތާމަވުމެވެ. އަދި ސަލަފުން ބަޔާންކުރެއްވީ ފުނައްސަވައިދެއްވުމުން އެވީހެން އެކަމުގެ ދެކޮޅު ވަކިކުރުމެއް ފުރުއްސާގަތުމެވެ.

އަސްލުކަމުގައި ސަލަފުންގެ ވަރުގަދަކުރެއްވި ބަސްތަކަކީ، الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަށްވުރެ ނަގުރުބުލޫން ޤުދުރަތްތެރިކަމުގެ، ނުވަތަ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުޙައްމަދު ﷺ އެކަލާނގެއަށް ޤުދުރަތްތެރިކަމުގެ ނަންފުޅުތަކާއި ބިދުޢަތުވެރިން އެނގުމާ ފުރިހަމަ ގޮތަކަށް އެމީހުން ޤުދުރަތްތެރިކަމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަޤީޤަތް ކަމުގައިވާ އެމީހުން

އެކަލާނގެ ހުސްދުރުކުރިއެވެ. އެއީ މަދުޖީހުކޮން (ބިދުޢަތްތަކަށް އިންކާރުކޮށް ނަގައިލުމުގެ) ނުބައިކަމުން ބަރީއަވެގެންވާ ހުސްދުރުކުރުމަކުންނެވެ. އެގޮތުން އެމީހުން ހިރާ ދަރިޔަކުވެރިކަން ބަޔަދުރިއެވެ. އަދި ބޭހިލިދުކޮން މާނަ ބަދަލުކޮށް ނުކުރެވެ. އަދި އިންކާރުކޮން ނަގައިނުލައެވެ. އަދި އެކަން ކިޔުން ފަސްބުން ދޫކޮށްނުލައްވާ އެމީހުން ސުވާލުބޮޑުވެ. އެއީ އެކަން ކިޔުމަށް ބާރުނުދޭ ގޮތަށެވެ.

ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ބާއްޖަވެރިކަން ލިބޭނެ، ނަޖާތުވުމުގެ މަގަކީ މިއެވެ. އެއީ މި އުއްމަތުގެ ސަލަފުންނާއި އިމާމުވެރި ބޭކަލުން ހިނގައި ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގެއްވެސް މިއެވެ. އެއީ މި އުއްމަތުގެ ހެޔޮލަފާކޮޅުގެ ދިރުން އުޅަމުން އިސްލާހުވެ ރަނގަޅުވެގެންދިޔަ ޚަލަފުން ނޫނީ އުއްމަތުގެ ފުރުޤާނު ރަނގަޅުވެ އިސްލާހުވެފައިވާނެއެވެ. އެއީ ޞަޙާބީންނާއި ސުންނަތަކީ ތަބަޢަށެވެ، އެއާ ހިލާފުވި އެއްޗެއް ދޫކޮށްލައިގެ. އަހަރުމެން ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ހަޟްރަތުން އެދި ދަންނަވަމީ: މި އުއްމަތް ހޯދިވުސްދުކަން އަނބުރާ ރައްދުކުރައްވާ، އަދި ބޭކަލުން ގޮވާ ދަޢުވަތުދޭ މީހުން އުއްމަތުގައި ގިނަކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އަދި އުއްމަތުގެ ޖާހިލުންނާއި، އިލްމުވެރިންނަށް ޝިރުކާ ދުވާލަން ރަނގަޅުދާކަން، ޝިރުކު ނައްތާލާ، އަދި އެއަން ދީނަށް ވަސްވާސްތަކާދުރު އިސްތިޤާމަތު ހިނގާބުރުމަށް ތައުފީޤުދެއްވަނީވެ... ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ބޮޑަން އެއްސަލަވާތާ ގޮތުގައިވާ އިލާހެވެ. ތައުފީޤުދެއްވަނީ ﷲ އެވެ. އަދި

އެކަލާނގެ އަހަރުމެންނަށް ފުދެއެވެ. ވަކީލުކުރެވޭ ފަރާތެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ ހެޔޮކަމާއެވެ. އަދި އެއްވެސް އާރަކާއި ބާރެއް އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން މެނުވީ ނުވެއެވެ. الله އެކަލާނގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމުގައިވާ، އަހަރުމެންގެ ނަބިއްޔާ މުޙައްމަދުގެފާނަށާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންނާއި އަޞްޙާބުންނަށް ޞަލަވާތާއި ސަލާމް ލައްވާށިއެވެ.

وصلى الله وسلم على عبده ورسوله نبينا محمد، وعلى آله وصحبه.

***

dv397v4.0 - 17/08/2026

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

Message of The Two Holy Mosques

Guidance content for the visitors of the Holy Mosque and the Prophet's Mosque in languages.